ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

1883

[ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ]

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6.—ΔΕΔΕΜ. ΦΡ. 8

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΑΘΗΝΗΣΙ
Γ. ΚΑΣΔΟΝΗΣ, ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Γραφεῖον τῆς Ἑστίας: Ὁδὸς Ἀγχέσμου, 9.
1883

Ἀριθ. 382 – Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ Η'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΕ' | Συνδρομὴ ἐτησία ἐν Ἑλλάδι δρ. 12, ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ δρ. 20. – Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι – Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Ἀγχέσμου | 24 Ἀπριλίου 1883

Τὴν κατωτέρω διήγησιν ἀπεσπάσαμεν ἐκ συγγράμματος τοῦ διασήμου Ῥώσσου ποιητοῦ καὶ μυθιστοριογράφου Ἰβὰν Τουργκένιεφ, φέροντος τίτλον «Ἀπομνημονεύματα Ῥώσσου μεγιστᾶνος». Εἶνε δὲ τὸ ἔργον τοῦτο σειρὰ διηγημάτων, ἐν οἷς ὁ συγγραφεὺς περιγράφει σκηνὰς τοῦ ῥωσσικοῦ βίου, παρουσιάζων εἰς τὸν ἀναγνώστην ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἐπεισοδίων ἅτινα ἐκτίθησιν, εἰκόνα ζωηροτάτην ὅσῳ καὶ ἀληθῆ τῶν ἠθῶν καὶ αἰσθημάτων τοῦ ῥωσσικοῦ λαοῦ. Ὕφος ἀφελὲς καὶ ἔντονον, ἀκρίβειαι παρατηρήσεως καὶ δύναμις περιγραφικὴ εἶνε τὰ ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τῶν ἔργων τοῦ Ἰουργκένιεφ, ἅτινα καὶ διὰ τοῦτο πολὺ ἐκτιμῶνται ἀπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου αὐτοῦ θέλομεν δημοσιεύσει καὶ ἄλλα τινὰ τεμάχια κατόπιν.

Σ.τ.Δ.

ΠΩΣ ΑΠΟΘΝΗΣΚΟΥΣΙΝ ΟΙ ΡΩΣΣΟΙ

Ἔχω γείτονα, ὅστις εἶναι νεαρὸς οἰκοδεσπότης καὶ νεαρὸς κυνηγός. Ὡραίαν τινὰ πρωΐαν τοῦ Ἰουλίου ἐπορεύθην ἵππος πρὸς αὐτὸν καὶ τῷ ἐπρότεινα νὰ ἐξέλθωμεν εἰς κυνήγιον ὀρτύγων. Ἐδέχθη ἐκεῖνος τὴν πρότασίν μου. «Ὑπὸ τὸν ὅρον, ὅμως μοι εἶπε, τοῦ νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν Ζούχαν, διερχόμενοι διὰ τῶν κτημάτων μου. Θὰ λάβω οὕτως εὐκαιρίαν νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν δρυμόν μου καὶ τὸ ὑλοτομεῖον. . . .»

Προσέταξε νὰ σελλώσουν τὸν ἵππον του, ἐφόρεσεν ἕνα πρόσινον ἐπενδύτην, οὐτινος τὰ ὀρειχάλκινα κομβία ἀπεικάζον κεφαλὰς κάπρων, ἐπέρασε τὸν κυνηγετικόν του σάκκον, πεπλεγμένον ἐκ τριχῶν καμήλου, καὶ τὴν ἀργυρᾶν φιάλην, ἔρριψε ἐπὶ τοῦ ὤμου τὸ καινουργὲς γαλλικόν του ὅπλον, ἐκαμάρωσε κατ' ἐπαναλήψιν τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸν καθρέπτην καὶ ἐφώνησε τὸν σκύλον του, δῶρον γηραιᾶς κόρης ἀγαθοτάτης μὲν καρδίας, ἀλλ' ἐντελῶς φαλακρᾶς κεφαλῆς.

Ἐκινήσαμεν. Ὁ γείτων μου εἶχεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν του ἀρχαῖόν τινα ὑπαξιωματικὸν τῆς χωροφυλακῆς ὀνόματι Ἄρχιππον κοντὸν καὶ τετραγωνοπρόσωπον μὲ ἐξέχοντα τὰ μῆλα τῶν παρειῶν καὶ ἕνα νεαρὸν Γερμανὸν οἰκονόμον, ὃν εἶχεν ἐσχάτως φέρει ἐκ τῆς Κουρλάνδης ἢ τῆς Λιβωνίας, δεκαοκτὼ ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, ἰσχνόν, ξανθόν, μύωπα, στενοὺς ἔχοντα τοὺς ὤμους καὶ μακρόλαιμον. Ὠνομάζετο Γότλειβ φὸν δὲρ Κόκ.

Δὲν ἦτο πολὺς καιρὸς, ἀφ ὅτου ὁ νεαρός μου γείτων εἶχε γεινει κύριος τῆς περιουσίας του· Τὰ κτήματα ἐκεῖνα τὰ ἀπέραντα τὰ εἶχε κληρονομήσει ἐκ τῆς μακαρίτιδος θείας του, τῆς *συμβούλης τῆς ἐπικρατείας*, ὡς λέγουσιν οἱ Ῥῶσσοι Κας Καρδὼν-Καρτάεφ, χονδρῆς καὶ παχείας γυναικὸς, παχείας εἰς ἀπίστευτον βαθμὸν, ὥστε νὰ ἱδροκοπῷ καὶ νὰ ἀποπνίγηται καὶ ὅταν ἐκάθητο, καὶ ὅταν ἀκόμη ἦτο ἐξηπλωμένη.

Φθάσαντες εἰς τὸ μέρος, ἔνθα ἐτελεῖτο ἡ δενδροτομία, ὁ Ἀρδαλίων Μιχάηλιτζ (οὕτως ὠνομάζετο ὁ γείτων μου) εἶπεν εἰς τοὺς ἀκολούθους του νὰ περιμείνωσιν ἔξωθεν. Ὁ Γερμανὸς ἔκλινε τὴν κεφαλὴν, ἐπέζευσε, εἵλκυσεν ἐκ τοῦ θυλακίου του μικρόν τι ἄδετον βιβλίον, ὅπερ ἦτο, νομίζω, ἔργον τι τοῦ Ἰωάννου Σοπεγχάουερ καὶ ἐκάθισεν ὑπὸ τὴν σκιὰν ἀγρίας λυγαριᾶς. Ὁ Ἄρχιππος ἔμεινεν εἰς τὸν ἥλιον τηρῶν ἐπὶ μίαν ὥραν τὴν αὐτὴν πάντοτε στάσιν. Περιήλθομεν τὸ ὑλοτομεῖον κατὰ διαφόρους διευθύνσεις χωρὶς οὐδαμοῦ νὰ παρατηρήσωμεν ἴχνη τροχῶν ξένου ἁμαξίου, ἔπειτα δὲ ὁ Ἀρδαλίων Μιχάηλιτζ μοι ἐδήλωσε τὴν πρόθεσίν του τοῦ νὰ ὑπάγωμεν καὶ εἰς τὸ καθ' αὐτὸ δάσος.

«Καλά, τῷ εἶπον, θὰ σὲ συνοδεύσω εὐχαρίστως, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἔχω μίαν προαίσθησιν ὅτι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν οὔτε πτερὸν δὲν θὰ κτυπήσω».

Ἐπανήλθομεν εἰς τὸ προσύλιον. Ὁ Γερμανὸς ἔθηκεν ὡς σημεῖον δύο φυλλάρια χόρτου εἰς τὴν σελίδα, ἣν ἀνεγίνωσκε καὶ ὄχι ἄνευ κόπου ἵππευσε πάλιν ἐπὶ τῆς ἐλεεινῆς του φορβάδος. Ὁ Ἄρχιππος ἐκινήθη ἐπὶ τοῦ ζώου του, ἀπὸ τοῦ ὁποίου οὐδόλως εἶχε πεζεύσει, εἵλκυσεν ἀμφοτέρωθεν τοὺς χαλινοὺς, ἐταλάντευσεν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰς βραχείας του κνήμας καὶ ἐπὶ τέλους ἔθεσεν εἰς κίνησιν τὸ ταλαίπωρον ἱππάριον, τὸ ὁποῖον κατεπλάκωνε διὰ τοῦ ὄγκου του. Ἐκινήσαμεν καὶ πάλιν.

Ἐγνώριζον ἀπὸ τῶν παιδικῶν μου χρόνων τὸ δάσος τοῦ Μιχάηλιτζ τὸ Τζαπλυγῆνον. Συχνάκις ἐπορευόμην εἰς αὐτὸ μετὰ τοῦ Γάλλου διδασκάλου μου, κ. Δεζιρὲ Φλερῦ, λαμπροῦ ἀνθρώπου, ὅστις ὅμως παρ' ὀλίγον κατέστρεφε διὰ παντὸς τὴν ὑγείαν μου, διότι ἤθελε νὰ κάμνῃ καὶ τὸν ἰατρόν. Τὸ δάσος ἐκεῖνο περιεῖχε διακοσίας ἢ τριακοσίας ὑπερμεγέθεις δρῦς, ἀναμιξ μετὰ γιγαντείων μελιῶν. Οἱ ὑψηλοὶ καὶ

παχεῖς τῶν δένδρων κορμοὶ μὲ τὸ μαυρωπόν των χρῶμα καθίστων θαυμασίως εὐδιάκριτον τὴν χρυσίζουσαν καὶ σχεδὸν διαφανῆ πρασινάδα τῶν λεπτοκαρυῶν καὶ τῶν σουρβιῶν, καὶ ὑπερέχοντες εἰς ὕψος πολὺ ἐσκιαγραφοῦντο ὀρθοὶ εἰς τὸ κυανοῦν τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅπου ἐξέτεινον, ὡς τις σκηνὴ γραφικώτατα διατετρυπημένη, τοὺς εὐρεῖς των κλάδους συμπεπλεγμένους. Ἐκεῖ δὲ ἱέρακες, κίρκοι καὶ ἄλλα πτηνὰ παρόμοια αἰωροῦντο καὶ συνεστρέφοντο περὶ τὰς ἀκινήτους τῶν δένδρων κορυφάς· ὁ μελανόστικτος δρυοκολάπτης ἀνενδότως ἐκόλαπτε μὲ τὸ χαλύβδινόν του ῥάμφος τὸν παχὺν φλοιὸν τῶν κορμῶν· τὸ ἠχηρὸν τοῦ κοσσύφου κελάδημα ἀντήχει εἰς τὸ βάθος τοῦ φυλλώματος εὐθὺς μετὰ πᾶσαν λυγηρὰν στροφὴν τοῦ χαραδριοῦ, κάτω δὲ εἰς τὸ πυκνότερον τοῦ φυλλώματος ἀνέτως ἐκελάδουν ὁ πετρίτης καὶ ἡ ἀκαγθίς. Διὰ τῶν ἀτραπῶν τοῦ δάσους εὐλύγιστοι καὶ κοῦφαι ἐπέτων αἱ σπίζαι. Ὁ κοκκινόθριξ σκίουρος ἐπήδα σκιρτῶν ἀπὸ δένδρου εἰς δένδρον καὶ εἶτα ἀνεπαύετο συστελλόμενος καὶ καλύπτων διὰ τῆς οὐρᾶς τὴν κεφαλήν. Εἰς τὸ βαθυπράσινον χόρτον, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν θάμνων, ἤνθει τὸ ἴον καὶ ἡ ἀνθεμὶς καὶ ἠΰξανον πολυειδῆ καὶ ποικίλων χρωμάτων ἀμανιτάρια, ἄλλα μὲν ἀβλαβῆ, ἄλλα δὲ φαρμακερά, πάντα ὅμως εὔμορφα εἰς θέαν καὶ ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἠξεύροντας τὴν χρῆσίν των. Εἰς τὰ ἀνοικτότερα μέρη, τὸ πράσινον τοῦ χόρτου ἐφαίνετο ὡσεὶ κατάστικτον ὑπὸ κηλίδων πορφυρῶν· ἦσαν αἱ ὥριμοι καὶ εὔοσμοι καρποὶ τῶν ἀγρίων χαμοκεράσων. Τί σκιὰ εἰς τὸ δάσος ἐκεῖνο! Τί ἄρωμα τοῦ ἀέρος, τί δρόσος καὶ τί ἡσυχία!

Εἶχον ἄλλοτε διέλθει ἐκεῖ γλυκείας τῷ ὄντι ὥρας, ὁμολογῶ δὲ ὅτι εἰσερχόμενος τώρα εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ἔφιππος μετὰ τοῦ γειτονός μου, ἠσθάνθην ὅτι αἱ συγκινητικαὶ τοῦ παρελθόντος ἀναμνήσεις διήγειρον ἐν ἐμοὶ ζωηρὸν τὸ συναίσθημα ἀορίστου ἅμα δὲ καὶ ἀπεριγράπτου μελαγχολίας. Ὁ δυστυχὴς χειμὼν τοῦ 1840—41, ὅστις εἶχε διέλθει ἄνευ χιόνος, ἀτύχημα μέγα διὰ τὴν Ῥωσσίαν, δὲν ἐφείσθη καὶ τῶν μεγάλων δένδρων τοῦ Τζαπλυγίνου. Ἦσαν ξηρά, ἄνευ φύλλων, κηλιδωμένα, κατὰ γῆς πολλά, ἐν τῷ μέσῳ νέας βλαστήσεως, ἥτις εἶχεν ἀρχίσει νὰ φύηται. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ἵσταντο ἀκόμη ὄρθια καὶ ἐκοσμοῦντο πρὸς τοὺς πρόποδας διὰ φυλλώματος, ὕψουν δὲ ὡς μὲ παράπονον καὶ ἀπελπισίαν τοὺς ἀκρωτηριασμένους καὶ σχεδὸν νεκροὺς κλῶνάς των. Ἄλλα διετήρουν μὲν ἱκανῶς βαθὺ τὸ φύλλωμα, ἂν καὶ ὄχι ἄφθονον ὡς ἄλλοτε, ἀλλὰ τὸ φύλλωμα ἐκεῖνο ἐπεσκίαζον μεγάλοι ξηροὶ κλάδοι, μαῦροι, ὡς ἂν εἶχε κτυπήσει αὐτοὺς ὁ κεραυνός. Πολλὰ εἶχον χάσει τὸν φλοιὸν τοῦ στελέχους· πόσα ὅμως ἦσαν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα, γίγαντες ἄλλοτε, ἔκειντο τώρα χαμαὶ καὶ καταπεφρονημένα ἐσήποντο ὡς οὐτιδανὰ πτώματα ζώων!

Τίς θὰ ἐπίστευε τῷ 1840 ὅτι μετά τινα ἔτη μάτην θὰ ἀνεζήτει τις σκιὰν εἰς τὸ σύσκιον δάσος; Παρατηρῶν δ' ἐγὼ τοὺς νέους ἐκείνους Τιτᾶνας, ἀθῶα θύματα οὐρανοῦ ἀμειλίκτου, τοὺς ἐφανταζόμην αἰσθανομένους, τοὺς ὑπέθετον ἐκβάλλοντας φθόγγους πόνου καὶ ἐντροπῆς . . . καὶ μοὶ ἤρχετο κατὰ νοῦν ἡ ποιητικὴ ἐκείνη ἀποστροφὴ τοῦ Κόλτσωφ: «Τί ἔγινες τώρα, ὑψηλὸν ῥῆμα, δύναμις ἀλαζονική, βασιλικὴ ἀρετή; ποῦ τώρα ἀπεσύρθη ὁ χλωρὸς χυμός, ὅστις ἀνέβαινέ ποτε πάντοτε πρὸς τὰ ἐπάνω;»

— **Mein Gott! mein Gott!** ἐφώνει εἰς ἕκαστον βῆμα ὁ φὸν δὲρ Κόκ, Θεέ μου, τί κρῖμα! Ὁ Ἄρχιππος ἀπ' ἐναντίας ἔμενεν ἀπαθέστατος καὶ ἀντὶ νὰ στενάζῃ εὕρισκεν εὐχαρίστησίν τινα ὑπερπηδῶν τὰ σεσηπότα καὶ σκωληκόβρωτα στελέχη, τὰ κείμενα ἐκτάδην ἐπὶ τῆς χλόης καὶ στίζων αὐτὰ διὰ τοῦ μαστιγίου του.

Ἐβαίνομεν πρὸς τὸ μέρος, ἔνθα ἐγίνετο ἡ ξυλοτομία, ὅτε αἴφνης μετὰ τὸν κρότον πίπτοντος δένδρου ἀντήχησε κραυγὴ καὶ θόρυβος φωνῶν καὶ μετά τινα δευτερόλεπτα ἐχύθη πρὸς ἡμᾶς νεαρὸς χωρικὸς κάτωχρος καὶ ὅλος ἀναστατωμένος.

«Τί εἶνε; ποῦ τρέχεις οὕτως; εἶπεν ὁ νεαρὸς ἰδιοκτήτης.

— Ἀχ! πατέρα, ἀχ! Ἀρδαλίων Μιχάηλιτζ, τί κακόν!

— Τί;

— Τὸ δένδρον, πατέρα, τὸ δένδρον ἐπλάκωσε τὸν Μάξιμον.

— Πῶς; τὸν Μάξιμον! τὸν ἐργολάβον;

— Ναί, πατέρα. Ἐκόπταμεν μίαν μελίαν. Ἐκεῖνος ἵστατο πέντε βήματα παρακάτω καὶ ἐκύτταζεν. Ἀφ' οὗ πολλὴν ὥραν ἐκύτταζεν ἐδίψασε καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὴν πηγήν, ὅτε ἔξαφνα ἔτριξε τὸ δένδρον καὶ ἔπεσεν ἴσα ἐπάνω του. Ἡμεῖς ἐφωνάζαμεν· «Τρέξε, τρέξε!» Ἀλλ' ἀντὶ νὰ κινηθῇ δεξιὰ ἢ ἀριστερά, ἔτρεξεν ἴσα ἐμπρός του, ἀπὸ τὸν φόβον του δὲν ἤξευρε τί ἔκαμνε καὶ ἡ μελία τὸν ἐσκέπασε μὲ τοὺς κλάδους της. . . .

— Καὶ τὸν ἐσκότωσε τὸν Μάξιμον;

— Τὸν ἐσκότωσε, πατέρα.

— Σ' ἐρωτῶ ἂν τὸν ἀφῆκεν εἰς τὸν τόπον.

— Εἶνε ζωντανός ἀκόμη, ἀλλὰ τί τὸ θέλεις ἔχει τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια σπασμένα. Ἐγὼ ἔτρεχα νὰ εὕρω τὸν ἰατρὸν Σελίβερτιτζ».

Ὁ Ἀρδαλίων Μιχάηλιτζ προσέταξε τὸν Ἄρχιππον νὰ σπεύσῃ ἔφιππος εἰς τὸ χωρίον πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἰατροῦ, αὐτὸς δὲ ἔδραμε πρὸς τὸν τόπον τοῦ συμβάντος καὶ ἐγὼ τὸν ἠκολούθησα.

Εὕραμεν τὸν δυστυχῆ Μάξιμον κείμενον ἐπὶ τῆς χλόης καὶ περικυκλωμένον ὑπὸ δεκάδος χωρικῶν. Κατέβημεν ἀπὸ τῶν ἵππων. Ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος δὲν ἐστέναζε πλέον, ἀλλ' ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἤνοιγε μεγάλους τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐφαίνετο ὡσεὶ παρετήρει ἔκπληκτος περὶ ἑαυτόν... ἔδακνε τὰ ἰόχροα χείλη του... αἱ σιαγόνες αὐτοῦ ἔτρεμον, ἡ κόμη του εἶχε κολλήσει ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἀτάκτως δὲ ὑψοῦτο τὸ στῆθός του . . . Ἐφαίνετο ὅτι ἀπέθνησκεν.

Ὅτε ἐκύψαμεν ἐπ' αὐτὸν ἀνεγνώρισε τὸν Ἀρδαλίωνα.

«Κύριε, τῷ εἶπε μὲ φωνὴν μόλις καταληπτήν, ζήτησον τὸν ἱερέα· ὁ Θεὸς μὲ τιμωρεῖ, ἔσπασαν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες μου. Εἶνε σήμερον . . . κυριακή . . . καὶ ἐγὼ βλέπεις. . . . ἠνάγκασα αὐτούς. . . τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους . . . νὰ ἐργασθοῦν».

Ἔπειτα ἐσιώπησεν· ἐκόπη ἡ φωνή του.

«Ὅταν κάμετε τὸν λογαριασμόν μου, ἐξηκολούθησε, δότε τὰ χρήματα εἰς τὴν . . γυναῖκά μου. Ὁ Ὀνήσιμος ἐδῶ . . . ἠξεύρει εἰς ποίους . . . χρεωστῶ . . .

— Καϋμένε Μάξιμε, ἐστείλαμεν διὰ τὸν ἰατρόν, εἶπεν ὁ Ἀρδαλίων πρὸς τὸν θνήσκοντα, μὴ φοβῆσαι, θὰ ζήσῃς.

Μάτην ἐζήτει ἐκεῖνος νὰ ἀνοίξῃ καὶ πάλιν τὸ στόμα, μετὰ κόπου ἀνύψωσε τὰ βλέφαρα καὶ τὰς ὀφρῦς.

— Ὄχι, προσέθηκε μετά τινα χρόνον ψιθυρίζων, θὰ ἀποθάνω, νὰ ὁ θάνατος! . . . εἶνε ἐδῶ . . . Ἀδελφοί, συγχωρεῖτέ με καὶ ὁ Θεὸς νὰ σᾶς συγχωρήσῃ! . . .

— Ὁ Θεὸς νὰ σὲ συγχωρήσῃ, Μάξιμε Ἀνδρεΐτζ, ἐφώνησαν ὑποκώφως οἱ χωρικοὶ ἀποκαλύπτοντες τὴν κεφαλήν, καὶ σὺ νὰ μᾶς συγχωρήσῃς.

Ἐκίνησεν εἰς σημεῖον ἀπελπισμοῦ τὴν κεφαλήν, ἐπροσπάθησε μετ' ἀγωνίας ν' ἀνασηκωθῇ ὀλίγον καὶ πάλιν κατέπεσε.

—Δὲν πρέπει τέλος πάντων ν' ἀποθάνῃ ἐδῶ, ἐφώνησεν ὁ Ἀρδαλίων. Ἂς σχηματίσωμεν φορεῖον μὲ τὰς ψάθας τῶν ἁμαξῶν καὶ ἂς τὸν ὑπάγωμεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον.

Εὐθὺς δύο ἄνδρες ἔσπευσαν νὰ ἐκτελέσωσι τὴν διαταγήν.

—Χθὲς ἠγόρασα... ἐψιθύρισεν ὁ θνήσκων, ἕνα ἵππον.. ἀπὸ τὸν Εὔφημον... ἔδωκα ἀρραβῶνα . . . ὁ ἵππος εἶνε ἰδικός μου, διὰ τὴν γυναῖκά μου. . . ἐκείνη θὰ πληρώσῃ. . . νὰ τὸν δώσουν εἰς τὴν γυναῖκά μου!

Τὸν ἐτοποθέτησαν μετὰ προσοχῆς ἐπὶ τοῦ φορείου, ἐσπάραξεν ὡς τὸ πτηνὸν καὶ εὐθὺς τὸ σῶμά του ἔγεινεν ἄκαμπτον.

—Ἐτελείωσε!» ἐφώνησαν οἱ χωρικοί.

Ἀνέβημεν πάλιν ἐπὶ τῶν ἵππων καὶ ἀπήλθομεν.

Ὁ θάνατος τοῦ Μαξίμου μὲ ἐβύθισεν εἰς σκέψεις.

Ὁ Ῥῶσσος χωρικὸς ἀποθνήσκει κατὰ τρόπον ὅλως ἴδιον, δὲν δύναται δέ τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ διάθεσις, ἐν ᾗ δεικνύεται πρὸ τοῦ ἐκπνεύσῃ, εἶνε δυνατὸν ὑπὸ οἱανδήποτε ἔποψιν νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἀδιαφορίαν ἢ εἰς βλακείαν... Ἀποθνήσκει, παρετήρησα τοῦτο πολλάκις, ἀταράχως καὶ ἁπλῶς ὡς ἐκπληρῶν πρᾶξιν ἀναπόφευκτον καὶ φυσικήν.

Πρό τινων ἐτῶν, ἐν τῷ χωρίῳ ἄλλου γείτονος, χωρικός τις εἶχε κακῇ ἐν τῇ πυρκαϊᾷ τοῦ σιτοβολῶνος. Θὰ ἔμενεν ἐκεῖ νὰ ἀποθάνῃ ἂν ἀστός τις δὲν ἤθελεν ὑπάγει νὰ τὸν ἀποσύρῃ ἡμίκαυστον. Ἐπορεύθην ἵνα ἴδω τὸν δυστυχῆ εἰς τὴν καλύβην του, ἦτο σκότος καὶ ὁ ἐν αὐτῇ καπνὸς ἦτο τόσον πυκνός, ὥστε μὲ ἀπέπνιγε.

«Ποῦ εἶνε ὁ ἄρρωστος;» ἠρώτησα.

— Νά! ἐκεῖ, εἰς τὸ κοίλωμα τῆς θερμάστρας, μοὶ ἀπεκρίθη γυνή τις μὲ τὴν συνήθη μελῳδικὴν φωνὴν τῶν λυπημένων πτωχῶν χωρικῶν.

Ἐπλησίασα· ὁ δυστυχὴς εἶνε ἐξηπλωμένος καὶ σκεπασμένος μὲ τὴν *τουλούπαν* του. «Πῶς εἶσαι, ἀδελφέ;» τῷ λέγω. Ὁ ἀσθενὴς ἐκινήθη ὀλίγον· εἶνε καταπληγωμένος, ἑτοιμοθάνατος καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀνασηκωθῇ ὀλίγον. Τῷ λέγω· «Μεῖνε, μεῖνε ἥσυχος . . . πέ μου μόνον πῶς εἶσαι, ἀδελφέ;

— Τὸ βλέπεις, πολὺ ἄσχημα.

— Ὑποφέρεις; Οὐδεμίαν ἔδωκεν ἀπόκρισιν. «Θέλεις τίποτε;» Ἐσιώπα. «Τζαΐ θέλεις;

— Ὄχι».

Ἀποσύρομαι ὀλίγον καὶ ὑπάγω νὰ καθίσω ἐπὶ ἑνὸς θρανίου. Ἐκεῖ μένω περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἐν τῷ μέσῳ ἀληθῶς ἐνταφίου σιγῆς. Ἐν τινι γωνίᾳ, ὄπισθεν τραπέζης κειμένης ὑπὸ τὸ εἰκονοστάσιον, μικρὸν πενταετὲς κοράσιον ἵσταται μαζευμένον καὶ ροκανίζει ξηρὸν ἄρτον. . . ἡ μήτηρ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ ἀπειλεῖ διὰ τοῦ δακτύλου. Εἰς τὴν εἴσοδον πηγαινοέρχονται, θορυβοῦν, ὁμιλοῦν· ἡ ἀνδραδέλφη κατακόπτει κράμβην.

«Ἔ! Ἀξίνια, λέγει τέλος ὁ θνήσκων.

— Τί;

— Δός μου *κβάς*».

Ἡ Ἀξίνια προσήνεγκε τὸ ζητηθὲν ποτὸν καὶ ἡ ἡσυχία ἀποκατέστη καὶ πάλιν. «Ἐκοινώνησεν;» ἠρώτησα χαμηλῇ τῇ φωνῇ. «Ναί, μοὶ ἀπήντησαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, πρὶν ἔλθετε».

«Ἐδῶ, ἐσκέφθην καθ' ἑαυτόν, τὰ πάντα εἶνε ἐν τάξει, ὁ ἄρρωστος περιμένει τὸν θάνατον καὶ οὐδὲν ἄλλο». Δὲν ἀντεῖχον πλέον, ἀπῆλθον.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἡμέραν τινὰ εὑρισκόμενος εἰς τὸ κυνήγιον διέκρινα μακρόθεν τὴν στέγην τοῦ νοσοκομείου τοῦ Κρασνογόριε, ἐπειδὴ δὲ ἐ-

γνώριζά τινα ἐκεῖ ὀνομαζόμενον Καπίτωνα, νεαρὸν ἰατρὸν ἢ νοσοκόμον, δὲν ἠξεύρω καλῶς, ἀλλ' ἔξοχον ἐραστὴν τοῦ κυνηγίου, τὸ ὁποῖον θαυμασίως ἀγαπῶ καὶ ἐγώ, εἰσῆλθον ἵνα συνομιλήσω πρὸς αὐτόν.

Τὸ νοσοκομεῖον ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς πτέρυγος παλαιοῦ κυριαρχικοῦ οἴκου. Ἡ κυρία τοῦ τόπου εἶχεν αὐτὴ ὀργανώσει εἰς νοσοκομεῖον τὴν πτέρυγα ἐκείνην κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον· ἐκάρφωσεν ὑπεράνω τῆς θύρας σανίδα κυανῆν, ἐφ' ἧς διὰ λευκῶν γραμμάτων ἦτο ἐπιγεγραμμένον· *Νοσοκομεῖον τοῦ Κρασνογόριε*, τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐνεχείρισε κατάστιχον εἰς τὸν Καπίτωνα, εἰδήμονα ἤδη τοῦ νοσοκομεῖν, ὅπου ἔμελλε νὰ ἐγγράφῃ τοὺς ἀρρώστους, τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος τοῦ καταστίχου εἰς ἐκ τῶν παρασίτων καὶ ταπεινῶν θεραπόντων τῆς εὐεργετικῆς κυρίας ἔγραψε γαλλιστὶ τοὺς ἑξῆς στίχους·

Dans ces beaux lieux où règne l'allégresse,
Ce temple fut ouvert par la beauté ;
De vos seigneurs admirez la tendresse,
Bons habitants de Krasnogorié !

Δὲν ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν ὁμοιοκατληξίαν ἢ τὸ μέτρον τοῦ τελευταίου στίχου· παραθέτομεν ἁπλῶς τὸ κείμενον.

Ἄλλος δέ τις φίλος τῆς οἰκίας ἔλαβεν ἀμέσως τὸν κάλαμον καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ γράψῃ γαλλιστὶ ὡσαύτως καὶ λίαν καλλιγραφικῶς τὸν ἑξῆς στίχον, οὗ ἡ σχέσις πρὸς τοὺς ἡγουμένους δὲν εἶνε ἐκ πρώτης ὄψεως καταληπτή·

Et moi aussi j'aime la nature !

Καὶ ὑπέγραψεν· *Ἰωάννης Κουδιλιάτσικωφ.*

Ὁ Καπίτων ἐγκαταλειφθεὶς εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ μέσα ἠγόρασεν ἓξ ξυλίνας κλίνας, τὰς ὁποίας ἔβαψε πρασίνας, καὶ ἐπικαλούμενος τὴν ἄνωθεν εὐλογίαν ἤρχισε νὰ περιποιῆται τοὺς πτωχοὺς, οὓς τῷ ἔπεμπεν ὁ Θεός. Τῷ ἐδόθησαν δὲ καὶ δύο βοηθοί, ὧν ὁ εἷς ὀνόματι Παῦλος ἦτό ποτε γλύπτης καὶ ἔπασχεν ἐνίοτε ὑπὸ παραφροσύνης, ἡ δὲ ἄλλη, γυνή, ἐκαλεῖτο Μελικιτρίκη καὶ ἦτο ἡ μαγείρισσα τοῦ καταστήματος. Τὰ δύο αὐτὰ πρόσωπα παρεσκεύαζον τὰ φάρμακα, ἔκαμνον τὰς ἐγχύσεις καὶ ἐκράτουν τοὺς ἀσθενεῖς, οὓς ἐτίναζεν ἡ θέρμη ἢ οἵτινες ἀνθίσταντο εἰς ὀδυνηρὰς ἐγχειρήσεις. Ὁ πρώην γλύπτης ἦτο σκυθρωπὸς καὶ πολὺ φειδωλὸς λόγων, τὴν νύκτα ὅμως ἐτραγῴδει καὶ παρεκάλει πάντοτε τὸν τυχόντα διαβάτην νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ νυμφευθῇ Μελανίαν τινὰ, θανοῦσαν καὶ ταφεῖσαν πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν. Διὰ νὰ τὸν καθησυχάζῃ δὲ εἰς τὰς ἐξάψεις του ἡ μαγείρισσα τὸν ἔπεμπε συχνὰ νὰ βόσκῃ τοὺς κούρκους.

Εὑρισκόμην παρὰ τῷ διευθυντῇ τοῦ νοσοκομείου, παρὰ τῷ Καπίτωνι, καὶ διελεγόμεθα περὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ τελευταίου μας κυνηγίου, ὅτε αἴφνης εἰσῆλθε μεθ' ὁρμῆς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ νοσοκομείου ἅμαξα συρομένη ὑφ' ἑνὸς μαύρου ἵππου, ἐξ ἐκείνων τῶν ἁμαξῶν τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται οἱ μυλωθροί. Ἐν αὐτῇ ἐκάθητο ἀνὴρ ῥωμαλέος, φέρων μακρὰν γενειάδα τεσσάρων ἢ πέντε χρωμάτων καὶ ἐνδεδυμένος στολὴν καινουργῆ. «Καλῶς ὡρισας, Βασίλη Δημήτριτζ! τῷ ἐφώνησεν ὁ Καπίτων ἀπὸ τοῦ παραθύρου. Εἶνε ὁ μυλωθρὸς τοῦ Λεουβοφσκίνσκου» προσέθηκεν ἀποταθεὶς πρὸς ἐμέ. Ὁ χωρικὸς κατῆλθε τῆς ἁμάξης ἀφήσας στεναγμὸν βαθὺν καὶ παρατεταμένον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Καπίτωνος, στραφεὶς δὲ πρὸς τὸ εἰκόνισμα ἔκαμε μετ' εὐλαβείας ἄκρας τὸν σταυρόν του.

«Ἐ! λοιπὸν, τί ἔχομεν, Βασίλη, τί νέα; βλέπω ὅτι δὲν εἶνε καλὴ ἡ ὄψις σου, δὲν θὰ εἶσαι καλά.

— Ὄχι, Καπίτων Τιμόθεϊτζ, ἀλήθειαν λέγεις, δὲν εἶμαι καλά.

— Τί ἔχεις;

— Εἶχα ὑπάγει πρὸ ἡμερῶν εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἠγόρασα μυλόπετρας καὶ τὰς ἔφερα εἰς τὸν οἰκόν μου· ἠθέλησα νὰ τὰς ξεφορτώσω μόνος μου καὶ ἀπὸ τὸν κόπον τὸν πολὺν ἠσθάνθην κάτι μέσα μου ὅτι ἔσπασεν ἢ ἐταράχθη . . . Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην ἔχασα τὰς δυνάμεις μου καὶ σήμερον ὑπέφερον πολύ.

— Οὔμ! ἐψιθύρισεν ὁ Καπίτων ῥοφῶν τρὶς τὸν ταμβάκον του διὰ τῆς ῥινὸς καὶ παρατηρῶν ἀτενῶς τὴν ὀροφὴν καὶ πόσαι ἡμέραι εἶνε ἐκτοτε;

— Ἐννέα ἡμέραι.

— Ἐννέα ἡμέραι . . . . Ὁ νοσοκόμος ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐκράτησε τὴν ἀναπνοήν του καὶ ἔσεισε τὴν κεφαλὴν. . . . Ἄς ἴδωμέν. Ἀπῆλθον εἰς τὸ παρακείμενον δωμάτιον, ὅτε δὲ ἐπανῆλθον, προσέθηκε. «Νὰ σοῦ εἰπῶ, Βασίλη μου, λυποῦμαι πολὺ, ἀλλὰ δὲν εἶσαι καλὰ, ἡ θέσις σου δὲν εἶνε εὐχάριστος καὶ πρέπει νὰ μείνῃς ἐδῶ νὰ σὲ περιποιηθῶ. Θὰ κάμω ὅτι εἶνε δυνατὸν, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ σοῦ ἐγγυηθῶ περὶ τῆς θεραπείας.

— Τόσον πολὺ κακὰ εἶμαι; ἠρώτησεν ἔκπληκτος ὁ χωρικός.

— Ναὶ, Βασίλη Δημήτριτζ, εἶσαι ἄσχημα. Ἂν ἤθελες ἔλθει ὀλίγας ἡμέρας πρότερον, ἴσως θὰ προελαμβάνετο τὸ κακὸν, τώρα ὅμως ἡ φλόγωσις ἐπροχώρησε. . . . . .

— Τί λέγεις, Καπίτων Τιμόθεϊτζ;

— Ἐκεῖνο ποῦ σοῦ λέγω.

— Θ' ἀποθάνω λοιπόν. . . θ' ἀποθάνω;

— Δὲν εἶπον ὅτι θ' ἀποθάνῃς, εἶπον ὅτι πρέπει νὰ μείνῃς ἐδῶ».

Ὁ χωρικὸς ἐσκέφθη, ἔξυσε τὸ μέτωπόν του,

μᾶς ἐκύτταξε καλὰ πρῶτον ἡμᾶς, ἔπειτα τὸν σκοῦφόν του, ἐκαλύφθη καὶ ἐσηκώθη.

«Ποῦ ὑπάγεις λοιπὸν, Βασίλη Δημήτριτζ;

— Ποῦ ὑπάγω; εἰς τὸ σπίτι μου, ἀφ' οὗ εἶμαι πολὺ κακά. Πρέπει νὰ ἑτοιμάσω τὰ πράγματά μου πρὶν ἀποθάνω.

— Θὰ καταστραφῇς, Βασίλη. Ἀπορῶ πῶς ἠδυνήθης νὰ ἔλθῃς ἕως ἐδῶ. Μεῖνε λοιπόν.

— Ὄχι, ἀδελφὲ, ὄχι, Ἀφ' οὗ πρόκειται ν' ἀποθάνω, ἂς ἀποθάνω εἰς τὸ σπίτι μου. Ἂν ἀποθάνω ἐδῶ ὁ Θεὸς ἠξεύρει τί θὰ γείνουν τὰ πράγματά μου.

— Δὲν ἠξεύρει τις, Βασίλη, τί μέλλει νὰ γείνῃ. Τὸ παθημά σου εἶνε βέβαια πολὺ ἐπικίνδυνον, ἀλλ' ἴσα ἴσα διὰ τοῦτο πρέπει νὰ φυλαχθῇς.

— Ὄχι, ἀπήντησεν ὁ μυλωθρὸς, σείων τὴν κεφαλὴν, ὄχι Καπίτων Τιμόθεϊτζ, δὲν θὰ μείνω . . . . ἀλλὰ γράψε μου καμμίαν συνταγήν.

—Μόνον τὰ ἰατρικὰ δὲν θὰ κάμουν τίποτε».

Ἐπειδὴ ἐπέμενεν ὁ χωρικὸς, ἔγραψεν ὁ Καπίτων συνταγήν. Ὁ μυλωθρὸς λαβὼν τὴν συνταγὴν καὶ πληρώσας ἥμισυ ῥούβλιον ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ δωματίου καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ νοσοκόμου ἀνέβη εἰς τὴν ἅμαξάν του . . . .

Παρηκολούθησα ἐπί τινα χρόνον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἀπερχομένην ἅμαξαν. Ἡ ὁδὸς ἦτο δύσβατος καὶ βορβορώδης. Ὁ χωρικὸς ἐπιδεξίως ὁδηγῶν τὴν ἅμαξαν ἔβαινεν ἡσύχως καὶ ὑφίστατο τὴν κίνησιν ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον, μὴ λησμονῶν νὰ χαιρετίζῃ τοὺς διαβάτας . . . Μετὰ τρεῖς ἡμέρας δὲν ὑπῆρχε πλέον.

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι οἱ Ρῶσσοι εἶνε θαυμαστοὶ ἐν τῷ θνήσκειν· τὴν στιγμὴν ταύτην ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μου πλῆθος θνησκόντων. Σὲ ἐπαναβλέπω ὡς ἂν ἀνέπνεες ἀκόμη, παλαιέ μου σύντροφε, Ἀβένιρ Σοροκούμωφ! Δὲν εἶχες μὲν τελειώσει τὰς σπουδάς σου καὶ λάβει τὸ δίπλωμά σου, ἀλλ' ἦσο ἐξόχως ἀξιαγάπητος καὶ πλήρης εὐγενείας. Βλέπω ἀκόμη τὴν ὑποπράσινόν σου ὄψιν καὶ μὲ τὰ μῆλα τῶν παρειῶν ῥοδίζοντα, μὲ τὴν πυκνὴν ξανθήν σου κόμην, τὸ μειδίαμά σου τὸ πλῆρες μετριοφροσύνης, τὸ βλέμμα σου τὸ ἐραστικὸν, τὰ μακρά σου μέλη τὰ ὀστεώδη. . . ἀκούω τὴν ἀσθενῆ, ἀλλὰ θωπευτικὴν φωνήν σου! Κατῴκεις παρά τινι μεγιστᾶνι τῆς Μεγάλης Ῥωσσίας — ὠνομάζετο Γοὺρ Κρουπιάνικωφ — καὶ ἀνέτρεφες τὰ τέκνα του, ἐδίδασκες τὴν ῥωσσικὴν γλῶσσαν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γεωγραφίαν. Ἀταράχως ὑπέφερες καὶ τὴν βάναυσον τοῦ κ. Γοὺρ εὐθυμίαν καὶ τὰς εὐφυολογίας τοῦ γραμματέως του καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἐνίοτε ἀταξίαν τῶν τέκνων του. Ὑπεχώρεις καὶ εἰς τὰς φαντασιώδεις ἀπαιτήσεις τῆς μητρὸς, ἥτις ἐταράσσετο ὑπὸ ἀνιάτου μελαγχολίας, μὲ ἕν σου μειδίαμα τὴ ἱκανοποίεις, χωρὶς νὰ ὀργίζησαι, χωρὶς νὰ ψιθυρίζῃς λέξιν. . . Ἀλλ' ὅταν ἤρχετο τὸ ἑσπέρας ἡ ὥρα τῆς ἀναπαύσεως, μετὰ τὸ δεῖπνον, ὁπόσον ἀπῆλαυες τῆς ἀναπαύσεως ἐκείνης! Ὁπόσον ἐθεώρεις εὐτυχῆ τὸν ἑαυτόν σου, διότι πρὸς στιγμὴν ἀπηλλάττεσο πάσης ὑποχρεώσεως, πάσης στενοχωρίας, πάσης πνευματικῆς ἐντάσεως! Ὦ! τότε, ἐκάθησο εἰς τὸ παράθυρον, ἐκάπνιζες τὴν πίπαν σου ὀνειροπολῶν ἢ ἐφυλλομέτρεις πολυανάγνωστόν τι καὶ ῥυπαρὸν περιοδικὸν, ὃ φίλος ἀκόμη πτωχότερός σου σοὶ εἶχε δανείσει. Πόσον εὐχαρίστως ἀνεγίνωσκες ἢ τοὺς στίχους ἢ τὸ διήγημα, καὶ πόσον εὐκόλως ὁ συγγραφεὺς ἢ ὁ ποιητὴς κατεβίβαζε τὰ δάκρυά σου, ἀγνὴ καὶ παρθενικὴ ψυχή!

Δὲν διεκρίνεσο, εἶνε ἀληθὲς, ἐπὶ ζωηρᾷ ἀντιλήψει καὶ ἰσχυρᾷ μνήμῃ δὲν εἶχες τύχει παρὰ τῆς φύσεως· ἡ δύναμις τοῦ προσέχειν, τὸ παρατηρητικὸν ἐπιστημονικὸν πνεῦμα σοὶ ἔλειπε, ταῦτα δὲ εἶχον παρακωλύσει τὴν πρόοδόν σου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ... Ἀλλ' ἐσπινθηροβόλουν ὑπὸ χαρᾶς οἱ ὀφθαλμοί σου, ὅταν ἔβλεπες τὰς ἐπιτυχίας τῶν συμμαθητῶν σου, ἐξίστασο ὑπὸ θαυμασμοῦ ὅταν ὡμίλεις περὶ αὐτῶν καὶ τοὺς ἐνόμιζες πάντας προωρισμένους διὰ τὰ ὕψιστα τῶν ἐπὶ γῆς ἀξιωμάτων, ἀγαθὲ καὶ ἀγαπητὲ Ἀβένιρ!

Ἐζήτησα νὰ μὲ παρουσιάσωσι πρὸς τὸν κ. Γοὺρ Κρουπιάνικωφ, πρὸς ὃν δὲν ἀπέκρυψα ὅτι μὲ εἵλκυσε πρὸς τὸν οἶκόν του ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐπανίδω τὸν παλαιὸν συμφοιτητήν μου Ἀβένιρ. Μὲ ὡδήγησαν εἰς τὸ δωμάτιόν του· ἦτο φεῦ! ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου του, ὁ δὲ ταλαίπωρος φίλος δὲν ἐξήρχετο ἤδη πλέον ἐκ τοῦ δωματίου. Ὁ κ. Γοὺρ δὲν τὸν εἶχε μὲν διώξει τῆς οἰκίας του, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐπλήρωνε πλέον, διότι εἶχε προσλάβει ἄλλον διδάσκαλον διὰ τὴν κόρην του, τὸν δὲ υἱόν του εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον.

Ἐκάθητο παρὰ τὸ παράθυρον ὁ Ἀβένιρ, χωμένος ἐντὸς μεγάλου ἀνακλίντρου. Ἦτο φθινόπωρον καὶ ὁ οὐρανὸς ἐξέτεινε τὸ κυανοῦν του χρῶμα ἐπὶ σειρᾶς κοκκίνης καὶ σκοτεινῆς φιλυρῶν, αἵτινες εἶχον φυλλορροήσει. Τὰ πεσόντα φύλλα, χρώματος χρυσοκιτρίνου, ἐφέροντο ἀνίσχυρα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἡ γῆ, ἥτις εἶχεν ἤδη κατ' ἐπαναληψιν ποτισθῇ ὑπὸ τοῦ λευκοῦ πάγου, ἴδρωνεν εὐθὺς ἅμα ἀκτὶς ἡλίου ἤθελε τὴν προσίδει . . . Ὁ Ἀβένιρ ἦτο ὅλος σκεπασμένος μὲ τὸν παλαιὸν καὶ παχὺν ἐπενδύτην του, τὸ δὲ πράσινον μαντήλιον, ὅπερ ἐφόρει περὶ τὸν λαιμόν του, ἔρριπτε πτωματικὴν χροιὰν ἐπὶ τοῦ κιτρίνου καὶ καταξήρου προσώπου του. Προφανῶς τὸν εἶχεν εὐχαριστήσει ἡ ἐπίσκεψίς μου· μοὶ ἔσφιγξε τὴν χεῖρα, ὡμίλησε καὶ ἤρχισε νὰ βήχῃ. . . . Τὸν ἡσύχασα καὶ ἐκάθησα πλησίον του. . . Εἶχεν ἐπὶ

τῶν γονάτων του τετράδιοντποιημάτων τοῦ Κόλτσωφ, καλλιγραφικῶς ἀντιγεγραμμένον. «Αὐτὸς εἶνε ποιητής!» μοὶ λέγει, δεικνύων μοι διὰ τῆς χειρὸς τὸ τετράδιον καὶ μόλις καταστέλλων τὸν βῆχα· ἐφαίνετο δὲ ὅτι εἶχε πολλὴν ὄρεξιν νὰ μοὶ ἀπαγγείλῃ ποίημά τι. Τὸν ἐμπόδισα· ὁ ἰατρὸς τῷ εἶχεν ἀπαγορεύσει νὰ ὁμιλῇ.

Ἦτο περίεργος χαρακτὴρ ὁ τοῦ Ἀβένιρ. Ἐν ᾧ πολλάκις τὸν ἀπεκοίμιζον οἱ καθηγηταὶ καὶ τὰ συγγράμματα τὰ ἐπιστημονικά, εἶχεν ἀπ'ἐναντίας ἀκάθεκτον φιλομάθειαν ὅταν εὑρίσκετο μετὰ φίλων καὶ δὲν ἀπέκαμνεν ἐρωτῶν καὶ διδασκόμενος. Ἡ γερμανικὴ φιλοσοφία τὸν εἵλκυεν ἰδιαζόντως. Τοῦτο δὲ γινώσκων ἐγὼ καὶ θέλων νὰ τὸν εὐχαριστήσω ἤρχισα νὰ τῷ ὁμιλῶ ὡς πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Ἐγέλου —ἐν ᾧ τοιαῦται δὲν εἶνε αἱ φιλοσοφικαί μου πεποιθήσεις— καὶ νὰ τῷ ἀναπτύσσω τὰ δόγματα τῆς ἐγελιανῆς φιλοσοφίας. Ἐκεῖνος μυριοτρόπως ἀπεδείκνυε τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν του καὶ εἰς πᾶσαν διακοπὴν, ἣν ἔκαμνα, ἐφώνει ὡς παιδίον· «Ἐννοῶ, ἐννοῶ, ὡραῖαι ἰδέαι, μεγάλαι ἰδέαι!» Ἡ δὲ παιδικὴ αὕτη περιέργεια ἑνὸς θνήσκοντος, ἑνὸς δυστυχοῦς, ὁ ὁποῖος καθ'ἑκάστην στιγμὴν ἦτο ἐκτεθειμένος νὰ εὑρεθῇ ἄνευ στέγης καὶ νὰ ἀποθάνῃ εἰς τὸ ὕπαιθρον, μὲ συνεκίνει μέχρι δακρύων. Ὁ Ἀβένιρ, τοὐναντίον τῶν ἄλλων φθισικῶν, ἐγίνωσκε κάλλιστα τὴν θέσιν του καὶ προέβλεπε τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ὅμως δὲν ἐστέναζε, δὲν κατεβάλλετο ἠθικῶς καὶ οὐδέποτε ἔκαμνε λόγον περὶ τοῦ παθήματός του. Πολὺ βραδύτερον ἐγένετο γνωστὸν ὅτι ἐκεῖνος εἶχεν ἐγκαίρως νοήσει τὴν κατάστασίν του.

Ἡ χαρὰ τῷ εἶχεν ἀποδώσει τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὀλίγας δυνάμεις καὶ ἠδυνήθη ἀκόπως νὰ μοὶ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς Μόσχας, περὶ τῶν παλαιῶν συμφοιτητῶν μας, περὶ τοῦ Πούσκιν, τοῦ θεάτρου καὶ τῆς ῥωσσικῆς γραμματείας. Ἐμνήσθη δὲ μεταξὺ ἄλλων πραγμάτων καὶ παλαιῶν φίλων ἀποθανόντων . . .

«Ἐνθυμεῖσαι τὴν Δάσαν; μοὶ λέγει τέλος. Τί καρδίαν εἶχεν ἐκείνη, χρυσῆν! Πόσον μὲ ἠγάπα! Τί νὰ ἔγεινε; θὰ ἔπαθε βεβαίως ἀπὸ μαρασμὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησίν μου.

Δὲν ἠθέλησα νὰ τὸν λυπήσω καὶ νὰ τὸν ἐξαγάγω τῆς ἀπάτης· ἡ Δάσα δὲν εἶχε βεβαίως πάθει ἀπὸ μαρασμόν.

Προσεπάθησα νὰ τὸν πείσω νὰ ἀλλάξῃ κατοικίαν, νὰ καταλίπῃ τὸν οἶκον τοῦ κ. Γοὺρ, παραστήσας αὐτῷ ὅτι οὐδεμιᾶς ἐτύγχανε περιποιήσεως ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ· δὲν ἠθέλησε.

«Δὲν εἶνε κακοὶ ἄνθρωποι, μοὶ ἔλεγεν, ὄχι... εἶνε μόνον *κούτσουρα*, τὰ ὁποῖα ἐκ φύσεως θέλουν νὰ *λάμπουν*, νὰ φεγγοβολοῦν, δὲν δύναταί τις νὰ ἀλλάξῃ τὴν φύσιν των. . . Ἔχομεν καὶ γείτονας ὡς τὸν κ. Καφσάτκινε, ὅστις ἔχει κόρην καλῶς ἀνατεθραμμένην, μετριόφρονα, ἀξιαγάπητον. . .»

Ὁ Σοροκούμωφ ἔδηξεν ἱκανῶς καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀπαγόρευσίν μου ἐξηκολούθησεν· «Ὅλα θὰ τὰ ὑπέφερον ἂν μὲ ἄφινον νὰ καπνίσω ὀλίγον . . .Ἀλλὰ τὸ ἀπεφάσισα, δὲν θὰ ἀποθάνω χωρὶς νὰ πληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου, καὶ τοῦτο θὰ γείνῃ ἀπόψε μάλιστα, προσέθηκε ἡμικλείων μετὰ πονηρίας τὸν ὀφθαλμόν.

— Καλά. Ἀλλὰ σὲ προτρέπω νὰ μὴ ἀναβάλῃς νὰ γράψῃς δύο λέξεις καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς σου ἐκείνους, οἵτινες σὲ ἀγαποῦν.

— Τί νὰ γράψω; τί νὰ μοῦ κάμουν; Ἐδῶ θ' ἀποθάνω. Ἀλλ'ἂς ἀφίσωμεν αὐτά, διηγήσου μοι τί εἶδες εἰς τὰ τελευταῖά σου ταξείδια».

Τῷ ὄντι ἤρχισα νὰ τῷ διηγοῦμαι καὶ ἐν ἐκτάσει μάλιστα, ἵνα κατορθώνω νὰ σιωπᾷ ἐκεῖνος. Μὲ ἤκουε μετ' ἄκρας προσοχῆς. Τὸ ἑσπέρας ἀπῆλθον. Μετὰ ἐννέα ἡμέρας ἔλαβον παρὰ τοῦ Γοὺρ Κρουπιάνικωφ τὸ ἑξῆς γράμμα μὲ μαύρην σφραγῖδα·

«Ἡ παροῦσά μου σκοπὸν ἔχει νὰ σᾶς πληροφορήσῃ, ἀγαπητὲ κύριε, ὅτι ὁ παρ' ἐμοὶ διαμένων φίλος σας, ὁ φοιτητὴς Ἀβένιρ Σοροκούμωφ, ἀπέθανε τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην, 4 τρέχοντος εἰς τὰς 2 τὸ ἀπόγευμα, σήμερον δὲ τῷ ἔγεινεν ἀξιοπρεπὴς κηδεία δι' ἐξόδων μου καὶ τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ γραμματέως μου ἐν τῇ ἰδιοκτήτῳ μου ἐκκλησίᾳ. Μὲ εἶχε παρακαλέσει νὰ σᾶς διαβιβάσω τὰ βιβλία καὶ τετράδια, τὰ ὁποῖα σήμερον θὰ λάβητε ταχυδρομικῶς. Εὑρέθησαν εἰς τὸ συρτάριόν του 22 φράγ. καὶ 50 κοπέκια, τὰ ὁποῖα μετὰ τῶν ἄλλων πραγμάτων του θὰ σταλῶσιν εἰς τοὺς συγγενεῖς του. Ὁ φίλος σας διετήρησε μέχρι τελευταίας ὥρας τὰς αἰσθήσεις, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, ἐδείχθη ὅλως ἀναίσθητος, μηδόλως δειλιάσας ἀπέναντι τοῦ θανάτου.

»Οὐδ' ἡ παρουσία ὅλων ἡμῶν συναχθέντων ἵνα τὸν ἀποχαιρετίσωμεν τῷ ἔκαμέν τινα ἐντύπωσιν. Ἡ σύζυγός μου Κλεοπάτρα Ἀλεξανδρόβνα σας χαιρετίζει. Ὁ θάνατος τοῦ φίλου σας ἐτάραξεν ὀλίγον τὰ νεῦρά της. Ἐγὼ εἶμαι καλὰ, φροντίζω περὶ τῆς ὑγείας μου καὶ εἶμαι

»*δοῦλός σας*

»ΓΟΥΡ ΚΡΟΥΠΙΑΝΙΚΩΦ».

Σ . . .

Ὁ ἐπισημότερος τοῦ ἐλευθέρου πολίτου χαρακτὴρ εἶνε νὰ ἔχῃ ψυχὴν ὀρθὴν, καθὼς ἔχει ὀρθὸν τὸ σῶμα· καὶ ὀρθὸς νὰ κρατῆται δὲν εἰμπορεῖ, ἂν δὲν ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἥτις εἶνε ὁ νόμος.

ΤΡΕΙΣ ΗΜΕΡΑΙ ΕΝ ΤΗΝΩι

Συνέχεια· ἴδε σελ. 251.

Γ'.

Ἡ πρωΐα τῆς ἑορτῆς καὶ οἱ τελευταῖοι προσκυνηταί.—Ἀπὸ τοῦ ἐξώστου.—Ἡ λιτανεία.—Οἱ ἀναχωροῦντες.—Οἱ ἀπομένοντες πανηγυρισταί.—Σκηνὴ ἐν καφενείῳ.

Τῇ πρωΐᾳ τῆς 25 Μαρτίου ἀνελπίστως νέφη πυκνὰ ἐκάλυπτον τὸν οὐρανὸν, ἐνῷ σφοδρὸς ἄνεμος ἐκύλιεν ἀνὰ τὸ πέλαγος ἐπαφρίζοντα κύματα, ὡς ἀτελευτήτους ἀγέλας λευκῶν προβάτων. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο ψυχροτάτη, σχεδὸν χιονώδης, καὶ ψεκάδες λεπτοτάτης βροχῆς ἐποίκιλλον κατὰ διαλείμματα τὰ λιθόστρωτα τῶν ὁδῶν.

Ἐν τούτοις ὅλος ὁ κόσμος ἐκινεῖτο ἀνὰ τὰς ὁδοὺς, πυκναὶ δὲ γραμμαὶ θεατῶν συνωθοῦντο παρὰ τὸν *Μῶλον*, ἵνα ἴδωσι τοὺς τελευταῖον ἐρχομένους ἐκ Σύρου προσκυνητὰς διὰ τοῦ ἤδη καταπλέοντος ἀτμοπλοίου, ὅπερ ἐφαίνετο πλῆρες μέχρι τῶν ἱστῶν. Ἡ ἀποβίβασις τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἦτο ἀληθῶς συγκινητική· ἀφοῦ ἐταλαιπωρήθησαν ἐπὶ μίαν ὥραν ἐντὸς τοῦ ἀτμοπλοίου, ταλαντεύονται ἤδη ἐν ταῖς λέμβοις, καὶ τέλος ἐπὶ στερεᾶς γῆς *πατοῦντες* ὠχροί, κεκαλυμμένοι διὰ πολυπτύχων *σαλλίων* καὶ συνεσφιγμένους ἔχοντες τοὺς πίλους μέχρι τῶν ὤτων, διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀνέμου, βαδίζουσιν ἀκόμη κλονούμενοι, ὡς νὰ σαλεύηται ἡ γῆ ὑπὸ τοὺς πόδας των. Τινὲς προσβλέπουσι δι' ὀφθαλμῶν μόνον οὐχὶ δεδακρυσμένων τὰς λαμπάδας αὐτῶν συγκοπείσας κατὰ τὴν ἀποβίβασιν, ἄλλοι προσψαύουσι τὰ μέλη των βραχέντα ὑπὸ κύματος, δύο δὲ ἢ τρεῖς παρελαύνουσιν ἀσκεπεῖς, θύσαντες τοὺς ἑαυτῶν πίλους εἰς τὴν ὀργὴν τῶν ἐναλίων θεῶν.

Μετ' ἀπορίας διακρίνω γυναῖκά τινα μεταξὺ τῶν ἀποβιβαζομένων, φέρουσαν ἐρυθρὸν σάλλιον, καπελλίνον ἀγνώστου χρώματος, καὶ ψιμμύθιον ἄφθονον ἐπὶ τῆς ὀπωσοῦν σεβασμίας μορφῆς αὐτῆς. Ἡ γυνὴ αὕτη κρατεῖ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς ὀμβρελλίνον κίτρινον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς . . . ζεῦγος ὑποδημάτων ἐκ βιδέλου· βαδίζει δ'ἀνυπόδητος ἐπιδεικνύουσα ἐν τῇ προβολῇ τῶν βημάτων τοὺς ταρσοὺς τῶν κυανοστεφῶν περιποδίων της. Ἐν ἀρχῇ ὑπέθεσα ὅτι εἶνε μονομανία νέου εἴδους ἡ τῆς γυναικὸς αὐτῆς, κατόπιν ὅμως ἔμαθον ὅτι:

—Τὸ ἔχουν τάμμα πολλαῖς νὰ πᾶν' νὰ προσκυνήσουν ξυπόλυταις 'ς τὴ χάρί τής. . .

* *

Μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας ἡ εἰκὼν φέρεται περὶ τὴν πόλιν διὰ τῆς παρακτίου πλατείας καὶ τῆς ἀγορᾶς. Καὶ ἡ μὲν λιτανεία θὰ ἐξέλθῃ τοῦ ναοῦ περὶ τὴν 10ην ὥραν, ἀλλ' ἤδη πολὺ πρότερον πληροῦνται μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν στεγῶν αἱ οἰκίαι, αἱ κείμεναι ἐπὶ τῶν ὁδῶν, δι' ὧν μέλλει νὰ διέλθῃ ἡ ἱερὰ πομπή. Ἐπὶ ὑψηλοῦ δ'ἐξώστου καθήμενος παρ'αὐτῷ τῷ κέντρῳ τῆς ἀγορᾶς ἀπολαύω τῆς θέας ἀληθῶς ἐξαισίου πανοράματος.

Καὶ πρῶτον ἀκριβῶς ἀπέναντί μου ἠγκυροβολημένα δέκα ἀτμόπλοια ἑλληνικά, ἀγγλικά, αὐστριακὰ καὶ αἰγυπτιακά, μετέχοντα τῆς πανηγύρεως, ἀναπεταννύουσιν ἐπὶ τῶν ἱστῶν αὐτῶν ποικιλοχρόους σημαίας, τὰς ὁποίας σφοδρῶς ταράσσει, συνθλίβει καὶ περιστρέφει ἡ πνοὴ τοῦ ἀνέμου. Ἐνῷ πλησιέστατα αἱ προσόψεις τῶν πέριξ οἰκιῶν, πλήρεις θεατῶν ἐγχωρίων καὶ ξένων ποικίλως ἐνδεδυμένων, φαίνονται καὶ αὐταὶ ὡς σημαιοστόλιστοι.

Ἀλλὰ τὸ θέαμα τῆς ὁδοῦ ὑπερέχει πάντων κατὰ τὴν γραφικότητα. Ἐν τῷ ἀεικινήτῳ ἐκείνῳ κυκεῶνι τῶν χρωμάτων καὶ τῶν σχημάτων ἀντιπροσωπεύεται πᾶσα ἄκρα καὶ πᾶσα γωνία τῆς ἐλευθέρας καὶ δούλης Ἑλλάδος διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς τοπικῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν ἰδίων φυσιογνωμιῶν. Ὁ φουστανελλοφόρος χωρικὸς τῆς Ρούμελης μὲ τὴν δασύτριχον κάπαν του προστρίβεται ἐπὶ τοῦ βελουδίνου γελεκίου τοῦ κομψοῦ Σμυρναίου, ἐνῷ τοῦ ἐκ Τζεσμὲ βρακοφόρου ἡ κεφαλὴ ἐντὸς λευκοῦ πανίου τετυλιγμένη, ὡς γραῖας Σπετσιώτισσας, παρεμπίπτει μεταξὺ τοῦ ἀργυροστεφοῦς μετώπου Ἐλευσινίας λυγερῆς καὶ τῶν μαύρων ὀφθαλμῶν Ἀλεξανδρινῆς Σφιγγός. Καὶ ἐπιπροσθεῖ πλατύγυρος τεφρόχρους πίλος Συριανοῦ βιομηχάνου, καὶ ἕπεται χρυσῆ φοῦντα Μεσσηνίας δεσποίνης, καὶ προβάλλει γοῦνα λευκὴ Σμυρναίας πρεσβύτιδος, καὶ ὑψοῦται λογχίζων τὸν ἀέρα σίφνιος σκοῦφος παρθενικῆς λευκότητος, καὶ ὑπέροχος πάντων πυργοῦται ἐρυθρὰ *φέσα* ὑδραϊκή.

Ὅλα ταῦτα συστρέφονται, συνωθοῦνται, συσχετίζονται καὶ συμμίγνυνται ἐν ἀπείρῳ ποικιλίᾳ συμπλεγμάτων καὶ συνδυασμῶν, ὡς τὰ ἐπ' ἄπειρον παραλλασσόμενα σχεδιάσματα τοῦ καλειδοσκοπίου. Καὶ ὑπάρχουσι πολλὰ τμήματα, ἐν οἷς ὑπερέχει ἐκ τῶν χρωμάτων τὸ κίτρινον, διότι συμμαχοῦσιν ἐκεῖ τὰ *καλεμκεριά* τῶν χωρικῶν καὶ τὰ νησιώτικα *τσεμπέρια*, ἀλλ' ὁριστικῶς καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν ἡ ὑπεροχὴ μένει εἰς τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα ἀποτελούμενον ἐκ παντοδαπῶν φεσίων. Ἀπὸ τοῦ ὕψους δὲ τοῦ ἐξώστου ἡ πλατεῖα τῆς ἀγορᾶς καὶ αἱ παρ' αὐτὴν ὁδοὶ, κεκαλυμμέναι ἀπὸ ἄκρου ἕως ἄκρου ὑπὸ τοῦ πλήθους αὐτοῦ, φαίνονται ὡς περιοχὴ χλοεροῦ λειμῶνος, ἐφ' οὗ ἀνθοῦσι πυκνὰ καὶ πολύχρωμα τῆς ἀνοίξεως ἄνθη, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται πλείονα τὰ χρυσάνθεμα καὶ ἔτι πλείονες αἱ χαροπαὶ *παπαροῦναι*.

* *

Ἐπὶ τέλους ἀντηχοῦσιν ὡς δοῦποι πελωρίου τυμπάνου αἱ ἐκπυρσοκροτήσεις τῶν δημωδῶν ἐκείνων μικρῶν πυροβόλων τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάσκουλα*.— Δι' ὅσους δὲν τὰ εἶδόν ποτε σημειῶ ὅτι ταῦτα εἶνε σιδηροῖ σωλῆνες πλατύστομοι καὶ οὐχὶ πολὺ μακροί, οἵτινες πληροῦνται πυρίτιδος, τίθενται ὀρθοὶ καὶ εἰς γραμμὴν κατὰ γῆς, ἐκπυρσοκροτοῦσι δὲ ἀναφλεγόμενοι διὰ τῆς αἰχμῆς μακροῦ πεπυρακτωμένου σιδήρου, ὅπερ προσεγγίζει τις εἰς τὰς ἐπὶ τούτῳ μικρὰς ἐν τῷ πυθμένι αὐτῶν ὀπάς. — Αἱ ἐκπυρσοκροτήσεις αὗται, πρὸς ἃς ἀποκρίνονται τὰ τηλεβόλα τοῦ παρὰ τὸν λιμένα ἠγκυροβολημένου ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ σκάφους, ἀγγέλλουσι τὴν ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἔξοδον τῆς λιτανείας. Παρέρχεται ὅμως μία σχεδὸν ὥρα ἵνα φθάσῃ ἡ πομπὴ εἰς τὴν ἀγοράν, μία ὥρα προσδοκίας, καθ' ἣν ἡ ἐν ταῖς ὁδοῖς συγκοινωνία ἔχει διακοπὴ πλέον ὁριστικῶς. Καὶ ἵνα μὴ νομίσῃ τις τοῦτο ὑπερβολήν, ἀρκεῖ νὰ μάθῃ ὅτι οἱ παριστάμενοι θεαταὶ καὶ ἀκόλουθοι τῆς λιτανείας, οἱ διὰ 39 ὅλων ἀτμοπλοίων κομισθέντες ἐκεῖ, ὑπερβαίνουσι τὰς πέντε καὶ εἴκοσι χιλιάδας!

Ἡ πομπὴ προβάλλει ἠρέμα ἀπὸ τῆς πλαγίας ὁδοῦ, ἡγεῖται δ' αὐτῆς ἀνακρούουσα εὐρωπαϊκὴν μελῳδίαν ἡ ἐξ Ἀθηνῶν ἀποσταλεῖσα στρατιωτικὴ μουσική. Ἕπονται τὰ ἑξαπτέρυγα, οἱ ἱεροὶ φανοί, οἱ ψάλται, οἱ ἱερεῖς, καὶ τέλος ἡ εἰκὼν φερομένη ὑπό τινος πρεσβυτέρου καὶ περιεστοιχισμένη ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τῶν ἀρχῶν τῆς νήσου καὶ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ. Ὡς τιμητικὴ φρουρὰ συνοδεύει αὐτὴν ἑνωμοτία στρατιωτῶν τοῦ μηχανικοῦ καὶ τινες χωροφύλακες ἀνοίγοντες δίοδον ἐντὸς τοῦ πλήθους. Καὶ ἐνῷ διέρχεται δὲν βλέπει τις ἄλλο ἢ κεφαλὰς ἀποκαλυπτομένας, εὐλαβῶς προσκλινούσας, καὶ χεῖρας, αἵτινες ποιοῦσι τάχιστα καὶ κατ' ἐπανάληψιν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.

* *

Μόλις ἐπανῆλθεν ἡ λιτανεία εἰς τὸν ναὸν καὶ εὐθὺς ἄρχεται ἡ ἀραίωσις τοῦ πλήθους. Ἄνθρωποι κρατοῦντες κώδωνας ἀνὰ χεῖρας περιέρχονται τὰς ὁδοὺς κρούοντες θορυβωδῶς αὐτούς, ὡς ἐπιστάται σχολείων καλοῦντες τοὺς μαθητὰς εἰς τὰ μαθήματα. Εἶνε δ' οὗτοι κήρυκες, οἵτινες διακόπτοντες ἐνίοτε τὴν κωδωνοκρουσίαν ἀγγέλλουσι διὰ βραγχνῆς φωνῆς ὅτι μετ' ὀλίγον θὰ φύγῃ τὸ δεῖνα ἀτμόπλοιον διὰ τοὺς ἐξῆς λιμένας.

Πολλοὶ δὲ εἶνε οἱ σπεύδοντες ν' ἀπέλθωσιν ἤδη εἰς τὰ ἴδια, ἀφοῦ ἐξεπλήρωσαν τὸν εὐσεβῆ αὐτῶν σκοπόν· καὶ ἄρχονται πάλιν αἱ παρελάσεις τῶν βασταζῶν, αἱ μετὰ τῶν λεμβούχων ἔριδες, οἱ πρὸς γνωρίμους ἀποχαιρετισμοὶ καὶ ὅλα τὰ ἀτελεύτητα ἐκεῖνα ἐπεισόδια τῆς ἐπιβιβάσεως. Καὶ εἶνε τόσοι οἱ σπεύδοντες οὗτοι ταξιδιῶται, ὥστε μετ' οὐ πολὺ τὰ ἀτμόπλοια πάντα πληροῦνται καὶ οὐδὲ δέχονται πλέον ἄλλους ἐπιβάτας· ἀναγκάζονται δέ τινες μετὰ μικρὸν θαλάσσιον περίπατον ἐπὶ τῆς λέμβου νὰ ἐπανέλθωσι πάλιν εἰς τὴν ξηρὰν ὑψιστάμενοι τοὺς κόπους καὶ δευτέρας ἀποβιβάσεως.

* *

Οἱ ἀπομένοντες πανηγυρισταί, γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἐν Δήλῳ συνερχομένων τὸ πάλαι Ἑλλήνων, παραδίδονται ἤδη εἰς ἐκδηλώσεις θορυβώδους εὐθυμίας. Ἀπὸ τῶν μαγειρείων, τῶν καφενείων καὶ τῶν καπηλείων ἀκούονται μελῳδικαὶ φωναὶ *βιολίων* καὶ *λαγούτων* καὶ ᾄσματα μέχρις ὠρυγῆς ἀνερχόμενα καὶ πόδες ἐν ὀρχήσει κροτοῦντες ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Καὶ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς δὲ περιφέρουσι τοὺς εὐθύμους αὐτῶν ἤχους *ὀργανέττα*, ἅτινα συνοδεύονται συνήθως καὶ ὑπό τινος κρούοντος *ντέφι*. Ἐνίοτε οἱ παῖκται τοῦ *ντεφιοῦ* διακρίνονται διὰ τὴν ἀληθῶς παροφθαλμιστικὴν αὐτῶν ἐπιτηδειότητα, θαυμάζω δὲ πρὸ πάντων ὑψηλόν τινα καὶ ξηρότατον ἀνατολίτην κρούοντα ἐρρύθμως τὸ τεταμένον δέρμα οὐ μόνον διὰ τῶν δακτύλων καὶ τῆς παλάμης, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀγκώνων ἔτι καὶ τῶν γονάτων καὶ τῶν πτερνῶν καὶ διὰ τοῦ μετώπου καὶ διὰ τῆς ῥινός, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐναλλὰξ καὶ δι' ὑπερφυσικῶν κινήσεων ἀνατινάσσει καὶ συγκρατεῖ ἐπὶ στιγμὴν ταλαντευόμενον καὶ ἀντηχοῦν τὸ μονότονον ἐκεῖνο μουσικὸν ὄργανον, τὸ ἀναδίδον πάντοτε ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ξηρὸν ἦχον, ἑνούμενον μετὰ τοῦ ὀξέος κροταλισμοῦ τῶν ἐν τῇ στεφάνῃ του προσηλωμένων μετάλλων.

* *

Βαρυνθεὶς τὸν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς συνεχῆ περίπατον, εἰσέρχομαι ἐντὸς καφενείου ἐνοικιασθέντος κατὰ τὴν πανήγυριν ὑπὸ σμυρναίου καφεπώλου. Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτοῦ διακόσμησις εἶνε λιτοτάτη ἀποτελουμένη ἔκ τινων τραπεζίων, ξυλίνων ἑδωλίων καὶ τριακονταέδρος καθεκλῶν. Μόνον δ' ἐπὶ τῶν τοίχων ἀνηρτημέναι δύο εὐμεγέθεις εἰκόνες ποικίλλουσί πως τὴν ἁπλότητα ταύτην προκαλοῦσαι εὐθὺς τὰ βλέμματα τῶν εἰσερχομένων. Ἀπεικονίζουσι δὲ, ὡς συνήθως, ἐθνικὰ θέματα, ἤτοι ἡ μὲν τὴν σύλληψιν τοῦ ἥρωος Διάκου, ἡ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Βότζαρη κατὰ τὰς ἀνορθογράφους ἐπιγραφὰς ἃς φέρουσι. Τόσην δὲ συμμετρίαν σχημάτων καὶ ἐκφραστικότητα χρωματισμῶν ἔχουσιν ἀμφότεραι, ὥστε μόνη ἡ θέα αὐτῶν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ζωγραφίσας ταύτας θὰ ἐχρημάτισεν, ἂν ὄχι χρωματιστὴς τοίχων, ἀλλὰ τοὐλάχιστον καθαριστὴς ὑποδημάτων. Ὁποία βεβήλωσις τῶν ὡραιοτέρων σελίδων τῆς ἱστορίας μας!..

Τὸ καφενεῖον εἶνε πλῆρες ἀνθρώπων, ὧν οἱ πλεῖστοι φαίνονται εὔποροι ἀνατολῖται, παρακάθηνται δ' ἓν τινι τραπέζῃ καὶ δύο ἢ τρεῖς μελανόφθαλμοι σμυρναῖαι ἀναμασσῶσαι συνεχῶς μαστίχαν κατὰ τὴν ἀηδῆ ἐκείνην συνήθειαν, τὴν προσεγγίζουσαν τὰς γυναῖκας πρὸς τὰς αἴγας.

Οἱ ἄνδρες ῥοφῶσι μακαρίως *ναργιλέν*, καὶ μόνον ἐπὶ μιᾶς τραπέζης φαίνεται ἀποστίλβων ἐντὸς ποτηρίων ὁ ἐρυθρὸς οἶνος τῆς Τήνου, θαυμάσιος διὰ τὸ ἄρωμα αὐτοῦ, βαρύνων ὅμως τὸν νοῦν ὡς οἰνόπνευμα. Περὶ τὴν τράπεζαν ταύτην κάθηνται δέκα ἄνθρωποι, ἐν οἷς δύο μουσικοί, ὁ μὲν *βιολιστὴς* ὁ δὲ *λαγουτιέρης* ἀνακρούοντες ἀνατολικὴν μελῳδίαν.- Ἐξομολογοῦμαι τὴν μουσικήν μου ἀμαθίαν, οὐδενὸς μουσικοῦ συνθέτου τὴν ἁρμονικὴν γλῶσσαν ἐννοῶ καὶ αἰσθάνομαι τόσον, ὅσον τὰς ἡδυπαθεῖς, τὰς μαλθακὰς ἐκείνας ἀνατολικὰς μελῳδίας, αἵτινες μονοτόνως κελαρύζουσαι ἐπὶ τῶν γλυκυτάτων φωνῶν τῆς ἕκτης καὶ ἑβδόμης θέσεως τοῦ βιολίου, φαίνονταιὡς ὑποδηλοῦσαι ὅλα τὰ ἀπόρρητα τῶν ἀσιατικῶν σεραγίων: τοὺς ἐρωτικοὺς στεναγμούς, τὰ γλυκύτατα σορμπέτια, τὰ περιπαθῆ δάκρυα, τὰς εὐώδεις καπνοσύριγγας καὶ τὰ μεθυστικὰ φιλήματα τῶν Οὐρί. Καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ἐμπειρικὸς καλλιτέχνης, ὁ *βιολιστὴς* αὐτός, σύρων τὸ τόξον ἐπὶ τῶν χορδῶν ἐν ἀμιμήτῳ τέχνῃ, οἱονεὶ ἀδιασπάστως κεκολλημένον ἐπ' αὐτῶν καὶ ἀνακινῶν ἐν τρομώδει κινήσει τοὺς δακτύλους ἀναδίδει ἤχους ὑποτρέμοντας ὡς φθόγγους ὑπερτάτου πάθους, αἰσθάνομαι αὐτοὺς δίκην ὀξυτάτων αἰχμῶν εἰσχωροῦντας ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ μεταδίδοντας ἐκεῖ ἰσχυρὸν τὸ ῥίγημα τῆς συγκινήσεως καὶ τῆς μέθης...

* *

— Πατξέ μας τόρα καὶ μιὰ ἑλληνικὴ μάρς! Ὑπέλαβεν αἴφνης πρεσβύτης ἱλαρὰν ἔχων τὴν μορφὴν, φέρων δ' ἔνδυμα νησιώτου.

Οἱ μουσικοὶ τότε ἐχόρδισαν τὰ ὄργανα καὶ ἔκρουσαν τὸ δημοφιλὲς ἐμβατήριον: «Ὦ λυγηρὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου!» Μόλις δ' ἀντήχησαν οἱ πρῶτοι γοργοὶ φθόγγοι τοῦ ἐνθουσιώδους ἐκείνου πολεμικοῦ ᾄσματος, αἱ μορφαὶ τῶν παρακαθημένων αἴφνης ἐκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐρυθήματος, ὅπερ φέρει ἐπὶ τῶν παρειῶν ὁ ἀναφλεγόμενος ἐνθουσιασμός, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐσπινθηροβόλησαν, καὶ ἄνευ συνεννοήσεώς τινος, ἀλλ' αὐθορμήτως ἤρξαντο ψάλλοντες οἱ πλεῖστοι τοὺς γνωστοὺς στίχους τοῦ ᾄσματος τοῦ Κοκκινάκη. Καὶ ἐνῷ ἔψαλλον, πολλῶν οἱ ὀφθαλμοὶ ἐδάκρυον, ἐνῷ ἄλλοι ἐν τῇ θέρμῃ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ συνέκρουον τὰ ποτήρια καὶ ἔρριπτον χαρτονομίσματα καὶ τάλληρα πρὸς τοὺς μουσικούς. Ὅταν δὲ τὸ ᾄσμα ἐτελείωσε, πάντες, ὡσεὶ ἀδελφωθέντες ἐκ τῶν κοινῶν αἰσθημάτων, ἅτινα κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ἠσθάνθησαν, ἠτένιζον ἤδη ἀλλήλους μετ' οἰκειότητος καὶ συνηνοῦντο περὶ τὴν εὐρεῖαν κυκλικὴν τράπεζαν, ἀποδεχόμενοι ποτήριον οἴνου ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ γέροντος προσφέροντος πρὸς πάντας μετὰ τῆς ἑξῆς φράσεως:

— Ἐλᾶτε νὰ πιῆτε γιὰ τὴν πατρίδα· ὅλοι ἀδέρφια, ὅλοι ἕλληνες εἴμαστε!

Ἀφοῦ δὲ ἔπιον οἱ πλεῖστοι, ὁ γέρων ἐπανέλαβε πάλιν διὰ φωνῆς συγκεκινημένης:

— Αἴ παιδιά, 'σὰν σήμερα ἀναστήθηκε ἡ Ἑλλάδα ἀπ' τὴ σκλαβιά, ἀνήμερα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ εὐλόγης' ὁ Γερμανὸς τὴ σημαία κι' ὠρκισθήκανε ὅλοι νὰ 'λευτερωθοῦνε ἢ νὰ σκοτωθοῦν... ἢ κάλλιο ὠρκισθήκαμε γιατ' ἤμουνα κ' ἐγὼ ἐκεῖ τότες. Αἴ παιδιά, ἐμεῖς ὅπως μπορέσαμε 'κάναμε τὴν ἀρχή, 'ς ἐσᾶς μένει νὰ τελειώσετε τὴ δουλειά, νὰ δοκιμάσουνε μιὰ μέρα λευτεριὰ καὶ τὰ 'δικά μας νησιὰ κ' οἱ 'δικοί σας τόποι! Ζήτω ἡ Ἑλλάδα μας!

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐκορυφώθη. Μετὰ τὰ ἐμβατήρια, ἦλθεν ὁ ὕμνος τῆς ἐλευθερίας καὶ τέλος τὰ *κλέφτικα τραγούδια*, πρὸς τὸν ἦχον τῶν ὁποίων καὶ ἐχόρευσάν τινες, καθ' ὅσον ἐπέτρεπεν ὁ χῶρος τοῦ καφενείου. Καὶ ἐνῷ ἡ ἡμέρα ἔκλινεν ἤδη πρὸ πολλοῦ, ἐγὼ ἔμενον ἔτι καθηλωμένος ἐν τῇ γωνίᾳ μου θεατὴς τοῦ ἐν ἀδελφικῇ ὁμονοίᾳ ἑορτάζοντος δούλου ἑλληνισμοῦ ἐπὶ ἐλευθέρας ἑλληνικῆς γῆς καὶ ἐσκεπτόμην ὁποῖον ἐθνικὸν χαρακτῆρα ἠδύνατο νὰ προσλάβῃ ἡ θρησκευτικὴ αὕτη πανήγυρις, ἂν οἱ διέποντες τὰ τῆς πολιτείας περιέβαλλον αὐτὴν δι' ὅλης τῆς λαμπρότητος, ἧς εἶνε ἀξία ἡ μόνη αὕτη ἀληθῶς πανελλήνιος ἑορτή. Πάντες οἱ μετέχοντες αὐτῆς δισμύριοι καὶ τρισμύριοι πανηγυρισταί, ὧν πολλοὶ προσέρχονται ἐξ ἀπωτάτων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀναπνέοντες ἐπ' ὀλίγον τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας, σκιαζόμενοι ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῶν ἑλληνικῶν σημαιῶν, θαμβούμενοι ἐκ τῆς λάμψεως τῶν λογχῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀκροώμενοι ἔτι τῶν λόγων καταλλήλων ῥητόρων δηλούντων τὴν σημασίαν τῆς ἑορτῆς, θὰ διεσπείροντο εἶτα ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ὡς τόσοι κήρυκες ἀληθοῦς ἑλληνικοῦ φρονήματος, μεταδίδοντες ἀπανταχοῦ τὴν φλόγα τῆς φιλοπατρίας.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

Γεωργιος Δροσινης.

Καὶ τὰ πάθη δὲν εἶνε κατ' ἀρχὰς, πλὴν μικροὶ σπινθῆρες. Ὅταν ὁ λόγος τὰ κυβερνᾷ, γίνονται φῶς, τὸ ὁποῖον λάμπει εἰς ὅλας τὰς πράξεις τοῦ νέου, καὶ διαδίδεται εἰς ὅλην του τὴν πατρίδα. Ὅταν ἀφεθῶσι νὰ φέρωνται χωρὶς χαλινὸν, ἀναπτοῦν πυρκαϊὰν ὀλέθριον, τὴν ὁποίαν νὰ σβέσῃ ἄλλο τι πλέον δὲν δύναται παρὰ τὰς ποινὰς τῶν νόμων.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ

παρ' Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις

[ἐκ τῶν τοῦ Egger].

Ἐν τῇ ἀρχαιότητι παρεσκευάζοντο βιβλία πασῶν τῶν διαστάσεων, παντὸς σχήματος, ἐκδόσεις ἐλάχισται τὸ σχῆμα οἷαι αἱ σήμερον bijoux καλούμεναι, ἐκδόσεις στοιχειόπυκνοι, ἐκδόσεις μετὰ σχολίων, ἐκδόσεις μετὰ εἰκόνων ἢ τοὐλάχιστον κεκοσμημέναι διὰ τῆς εἰκόνος τοῦ συγγραφέως. Οἱ ἰδιῶται ἀνθημιλλῶντο κατὰ τὴν ἐλευθεριότητα πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τὰς πόλεις περὶ τὴν ἵδρυσιν μεγάλων βιβλιοθηκῶν, τὸν πλουτισμὸν αὐτῶν καὶ τὴν ταξινόμησιν. Ἐν Ἀθήναις, τῇ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνίδι πόλει, πόλει ἐγκαυχωμένῃ ἐπὶ τῇ ὑπεροχῇ αὐτῆς ὑπὲρ τὰς ἄλλας ἑλληνίδας καὶ ὑπὲρ αὐτοὺς τοὺς νικητὰς Ῥωμαίους, ὧν οἱ υἱοὶ ἔσπευδον εἰς τὰ αὐτόθι σχολεῖα, ἐν Ἀθήναις ἴσως δὲν εὑρίσκοντο ἄλλα βιβλία πλὴν ἑλληνικῶν. Αὐτόθι περιεφρονεῖτο λίαν πᾶσα φιλολογία ξένη. Ἀλλ' ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας ἦτο ἤδη κοσμοπολιτικωτέρα καὶ περιεῖχε καὶ ἄλλα συγγράμματα πλὴν τῶν ἑλληνικῶν· βεβαίως ἐν αὐτῇ εὑρίσκοντο τὰ ἑβραϊκὰ πρωτότυπα ἁπάντων τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἅτινα ἐν ταύτῃ τῇ πόλει μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν χάριν τῶν πολλῶν Ἰουδαίων, οἵτινες εἶχον ἀπομάθει τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν· εἶνε δὲ αὕτη ἡ μετάφρασις ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἑβδομήκοντα. Ἡ Ἀλεξάνδρεια κτισθεῖσα ἐν Αἰγύπτῳ κατ' αὐτὰς τὰς εἰς τὴν Μεσόγειον ἐκβολὰς τοῦ Νείλου περιεῖχε καὶ μέγα πλῆθος κατοίκων Αἰγυπτίων, ἐν οἷς ὑπῆρχον ἱκανοὶ λόγιοι δυνάμενοι νὰ μεταφράσωσιν ἑλληνιστὶ τινὰ τῶν ὑπὸ Αἰγυπτίων συγγεγραμμένων βιβλίων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ θαυμασίου πολιτισμοῦ τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἀκμάσαντος ἐπὶ μακροτάτους αἰῶνας. Οὕτω δὲ ἱερεύς τις καλούμενος Μανέθων εἶχε μεταφράσει ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς γλώσσης τὴν χρονολογίαν τῶν βασιλέων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς ἔζη, ἤτοι μέχρι τῆς βασιλείας Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου· μετὰ δὲ τρεῖς αἰῶνας ἄλλος τις μεταφραστής, ὅστις ἴσως ἦτο Ἕλλην τὸ γένος, ὁ Χαιρήμων, εἶχε γράψει βιβλίον τι περὶ τῶν ἱερογλυφικῶν ἐν ᾧ ἡρμήνευεν, ἀναμφιλέκτως χάριν τῶν συμπολιτῶν του, τὰ μυστήρια τῆς γλώσσης τῶν Φαραώνων. Εἶνε ἀληθῶς κρῖμα ὅτι τοιαῦτα συγγράμματα δὲν ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν ὁλόκληρα, ὅτι τινῶν ἐξ αὐτῶν ἔχομεν μόλις που μικρὰ τεμάχια καὶ ἄλλων μόνην τὴν ἐπιγραφήν. Ἂν διεσώζοντο μέχρις ἡμῶν, ἤθελον ἀπαλλάσσει πολλῶν μόχθων τοὺς σοφοὺς τοὺς καλουμένους αἰγυπτιολόγους, οἵτινες διὰ τῆς ὀξυνοίας αὐτῶν ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τριῶν διαφόρων γραφῶν παρουσιαζομένων ἐπὶ τῶν μνημείων καὶ τῶν παπύρων τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου.

Οὐχ ἧττον κυρίως ἐν Ῥώμῃ ἠδύναντο νὰ εὑρεθῶσι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν χριστιανικῶν χρόνων, πλούσιαι ἀποθῆκαι βιβλίων, συστηθεῖσαι καὶ διευθετηθεῖσαι ὑπὸ λογίων, οἵτινες δὲν ἦσαν μὲν ἀκόμη γλωσσολόγοι εἰδικοί, ὡς λέγομεν σήμερον, ἀλλ' οἵτινες διέτριβον περὶ συγγράμματα συντεταγμένα ἐν γλώσσαις ποικίλαις. Οἱ Τυρρηνοὶ συγγραφεῖς ἀπετέλουν μέρος τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης ἧς τὴν ἐπιμέλειαν ὁ Καῖσαρ ἀνέθηκεν εἰς τὸν πρῶτον λόγιον τῶν συγχρόνων, τὸν Τερέντιον Βάρρωνα. Μετὰ δὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀφρικῆς, τῆς τέως ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων κατεχομένης, ἐκομίσθησαν ἐκ τῆς χώρας ταύτης εἰς Ῥώμην βιβλία γεγραμμένα εἰς τὴν καρχηδονιακὴν γλῶσσαν, ἤτοι τὴν φοινικικήν, ἰδίως συγγράμματα περὶ γεωπονίας, μεταφρασθέντα κατόπιν ἐντὸς βραχέος χρόνου λατινιστὶ πρὸς χρῆσιν τῶν Ῥωμαίων. Ἀλλ' ἰδίως ἡ Ἑλλὰς ἐπλημμύρει τὰς ἀγορὰς τῆς Ῥώμης διὰ τῆς ἀφθονίας τῶν προϊόντων αὐτῆς, ἐπειδὴ δὲ ἡ ῥωμαϊκὴ φιλολογία ἡμιλλᾶτο κατὰ τὴν γονιμότητα πρὸς τὴν ἑλληνικήν, ἐδέησε νὰ πλασθῶσιν ἐν ταῖς κυριωτάταις βιβλιοθήκαις τῆς Ῥώμης δύο τμήματα, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὸ μὲν διὰ τὰ ἑλληνικὰ βιβλία, τὸ δὲ διὰ τὰ λατινικά, ὧν ἑκάτερον εἶχεν ἴδιον διευθυντήν. Τινὲς τῶν ὑπαλλήλων τούτων, ὡς ὁ γραμματικὸς Ἰούλιος Ὑγῖνος, ἀπελεύθερος τοῦ Αὐγούστου καὶ φίλος τοῦ Ὀβιδίου, ἀφῆκαν ὄνομα διάσημον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων. Ὑπῆρξε μάλιστα χρόνος καθ' ὃν ἡ διεύθυνσις τῶν βιβλιοθηκῶν ὑπῆρξεν ἓν τῶν μεγάλων ἀξιωμάτων τοῦ κράτους. Τὸ ἀξίωμα δὲ τοῦτο περιεβάλλετο ἐπὶ Ἀδριανοῦ ὁ Γαΐος Ἰούλιος Βεστῖνος, ὅστις φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἐπὶ τῆς αὐτῆς βασιλείας ὁ διευθυντὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γραφείου. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἔθνησκεν ἐν Ῥώμῃ ὁ Ἕλλην Ἐπαφρόδιτος, ὅστις ἐγεννήθη μὲν δοῦλος, γενόμενος δὲ ἕνεκα τῆς παιδείας αὐτοῦ διδάσκαλος τοῦ υἱοῦ τοῦ διοικητοῦ τῆς Αἰγύπτου, εἶχεν ἀποκτήσει μέγαν πλοῦτον, ἦτο κύριος δύο οἰκιῶν ἐν μιᾷ τῶν ἐμπορικῶν συνοικιῶν τῆς Ῥώμης, ἐν δὲ ταῖς δύο ταύταις οἰκίαις εἶχε συναθροίσει τριάκοντα χιλιάδας βιβλίων, ἐκλέξας τὰ ἄριστα καὶ σπανιώτατα, ἂν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν τὸν βιογράφον αὐτοῦ.

Ἦτο δὲ τότε ἡ Ῥώμη πόλις μεστὴ πεπαιδευμένων καὶ ἀναγνωστῶν. Τὴν πρωΐαν θὰ ἠδύνασθε νὰ ἴδητε διερχόμενον τὸν παῖδα ὃν περιγράφει ἡμῖν ὁ ποιητὴς Ἰουβενάλις μεταβαίνοντα εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἀκολουθούμενον ὑπὸ τοῦ μικροῦ δούλου, ὅστις ἔφερεν ἀντ' αὐτοῦ ἐν σακκιδίῳ τὰ σχολικὰ αὐτοῦ βιβλία, τὰ πινακίδια καὶ τὸ μελανοδοχεῖον. Τινὲς τῶν μαθητῶν τούτων εἶχον μάλιστα λάβει ὡς βραβεῖον ὡραῖον ἀντίγραφον κλασικοῦ τινος συγγραφέως κατά τινα συνήθειαν ἧς πρῶτον παράδειγμα ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξεν ὁ Ἰσοκράτης καὶ ὅπερ ἠκολούθησεν ὁ Ῥωμαῖος καθηγητὴς Βέρριος Φλάκκος. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ διδάσκαλος εἶχε μικρὰν βιβλιοθήκην ἀντιγράφων μετὰ σημειώσεων γεγραμμένων ὑπ' αὐτοῦ, ὧν ἐποιεῖτο χρῆσιν κατὰ τὰ μαθήματά του. Κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὸ σχολεῖον ἄγουσαν ὁδὸν ὑπῆρχον πολλὰ βιβλιοπωλεῖα, πολλαὶ ἐκθέσεις βιβλίων ἐν ὑπαίθρῳ, ἔνθα ὁ βιβλιόφιλος ἠδύνατο, πρὶν ἀγοράσῃ, νὰ φυλλομετρήσῃ βιβλίον τι καὶ νὰ λάβῃ κεφαλαιώδη αὐτοῦ γνῶσιν, ὡς ποιοῦμεν τὴν σήμερον.

Ἀνοίγων τις συλλογὴν τινα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ὁρατίου ἀνεγίνωσκεν ἐπὶ παραδείγματι τὸν ἑξῆς θελκτικὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸ βιβλίον του. «Φαίνεσαι, ὦ βιβλίον μου, »ὅτι βλέπεις πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βερτούμνου καὶ »τοῦ Ἰανοῦ[1] ἀνυπομονοῦν ἀναμφιβόλως νὰ πα»ρουσιασθῇς, λελειασμένον διὰ τῆς κρητίδος, »ἐπὶ τῶν σανίδων τῶν ἀδελφῶν Σωσίου[2]. Δὲν »δύνασαι νὰ ὑπομένῃς οὔτε τὰς κλεῖδας οὔτε »τὰς σφραγῖδας, τοὺς φύλακας τούτους τοὺς »ἀγαπητοὺς εἰς τὴν αἰδῶ· στενάζεις ἀνοιγόμε»νον εἰς λίαν ὀλίγους περιέργους· ἐπιποθεῖς τὴν »δημοσιότητα, σὺ τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἀνατραφὲν ἐν »ἄλλοις αἰσθήμασι. Καλὰ λοιπόν, τρέξε ὅπου »διακαῶς ποθεῖς νὰ κατέλθῃς. Ἅμα πλέον ἐκ»φύγῃς, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ἑξῆς ἐπιστροφὴ διὰ »σέ». — Τί ἔκαμα, τὸ δυστυχές, τί ηὐχήθην; »θὰ εἴπῃς, ἂν περιπέσῃς εἴς τινα προσβολήν· »καὶ ἐξεύρεις πῶς σε κατακλείει πάλιν ὁ κατά»κορος βιβλιόφιλος ὃν δὲν κατώρθωσας νὰ συγ»κρατήσῃς. Ἂν δύναμαι, ἄνευ προκαταλήψεως, »χάριν ἐνόχου, νὰ προείπω τὴν τύχην σου, μέλ»λεις νὰ εἶσαι προσφιλὲς εἰς τοὺς Ῥωμαίους, »ἐφ' ὅσον διατηρῇς τὰς χάριτας τῆς νεότητος· »Ἀλλ' ὅταν, πεπονημένον ὑπὸ τῶν χειρῶν τοῦ »πλήθους γείνῃς εὐθηνότερον ἢ θρέψῃς ἐν σιγῇ »τὰς τίλφας τὰς κεκρυμμένας μεταξὺ τῶν φύλ»λων σου ἢ φύγῃς εἰς Ὑτίκην[3] ἐν Ἀφρικῇ ἢ σε »στείλωσι καλῶς δεδεμένον εἰς Ἰλέρδαν[4], τότε »τρέχεις ἄλλον κίνδυνον· δύναται νὰ ἔλθῃ χρό»νος καθ' ὃν, παραμελούμενον παρὰ τῆς Ῥώ»μης, ἐξοριζόμενον εἰς τὰ προάστειά της θὰ »καταντήσῃς κατὰ τὸ βαμβαῖνον γῆρᾶς σου νὰ »διδάσκῃς εἰς τὰ μικρὰ παιδία τὰ στοιχεῖα »τῆς γραμματικῆς».

Ἀναμφιβόλως οἱ γραμματοδιδάσκαλοι, ἐξ οἰκονομίας δι' ἑαυτοὺς ἢ τοὺς μαθητάς των, ἠγόραζον κατὰ προτίμησιν παρὰ τῶν βιβλιοπωλῶν τὰ ἀπερριμμένα βιβλία. Τὴν κακὴν δὲ ταύτην τύχην ἐφοβεῖτο καὶ ὁ Ὁράτιος διὰ τὸ ἰδικόν του.

Τὰ βιβλιοπωλεῖα δὲν προσείλκυον μόνους τοὺς ἀγοραστάς, ἀλλ' ἦσαν καὶ τὸ συνεντευκτήριον διαφόρων περιέργων ἐπιδιδομένων ἐν αὐτοῖς εἰς φιλολογικὰς συνδιαλέξεις. Τότε δὲ συνεκροτοῦντο μεταξὺ αὐτῶν ποικίλαι συζητήσεις περὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰς ὄψιν ἐκτεθειμένων ἐκδόσεων. Τοῦτο τὸ βιβλίον ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν γραμματικοῦ τινος ἀντιβαλόντος τὸ κείμενον μετ' ἀκριβεστάτης προσοχῆς· ἐκεῖνο τὸ ἀντίγραφον τοῦ Βιργιλίου ἐθεωρεῖτο προερχόμενον ἐκ τοῦ οἴκου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. Ἀνεζητεῖτο μετὰ περιεργίας ὁποίαν γραφήν, ὁποίαν ὀρθογραφίαν εἶχεν οὗτος προτιμήσει ἔν τινι χωρίῳ περὶ οὗ ἀμφισβητοῦσιν οἱ κριτικοί. Ἀλλὰ τὸ μάλιστα ἐφελκῦον τὴν προσοχὴν ἦσαν οἱ ἀληθῶς αὐτόγραφοι κώδικες. Ὁ ἱστορικὸς Τάκιτος εἶχε γνωρίσει κατὰ τὴν νεότητά του λόγιόν τινα ὅστις εἶχε συλλογὴν ἀντιγράφων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Ἐν τῷ εἴδει τούτῳ τὸ πολλάκις τυφλὸν πάθος τῶν βιβλιοφίλων ὑπέκειτο εἰς ἐξαπατήσεις, οἱ δὲ πλαστογράφοι πολλάκις παρεπλάνων αὐτούς. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὅτε οἱ Πτολεμαῖοι ἵδρυσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν μεγάλην βιβλιοθήκην των, συνέρρευσαν μὲν τὰ βιβλία εἰς αὐτήν, ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ἐμπόριον ἦγεν αὐτὰ ἄνευ ἐκλογῆς, καὶ πολλάκις οἱ ἀγοραστὰ εἰσήγαγον εἰς τὴν βιβλιοθήκην ταύτην συγγράμματα ἢ παραπεποιημένα ἢ καθ' ὁλόκληρίαν πλαστά. Οὕτω προσεφέροντο εἰς τὸν βιβλιοθηκάριον τὸν ἐντεταλμένον τὰς ἀγορὰς δύο ἢ τρία ἀντίτυπα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος φέροντα τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστοτέλους. Τινὰ προϊόντα τῶν δόλων τούτων σώζονται ἀκόμη μέχρις ἡμῶν, μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων μικρά τις πραγματεία περὶ κόσμου, ἀπευθυνομένη δῆθεν πρὸς τὸν νεαρὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του, τοῦ φιλοσόφου, ἔργον ἀνάξιον καὶ τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ.

Ἡ τόλμη τῶν πλαστογράφων προέβαινε πολλάκις πολὺ περαιτέρω. Διάσημός τις ἀνήρ, φίλος τοῦ αὐτοκράτορος Βεσπασιανοῦ ἐνησμένιζε βλέπων ἐπιδεικνύμενον τὸ αὐτόγραφον ἐπιστολῆς δῆθεν σταλείσης πρὸς τὸν βασιλέα Πρίαμον ὑπό τινος τῶν συμμάχων του, τοῦ Σαρπηδόνος, βασιλέως τῶν Λυκίων. Καὶ ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου πιθανῶς ἦτο ἄγνωστος καὶ αὐτὴ ἡ γραφὴ ἐν Ἀσίᾳ. Μετὰ δὲ τρεῖς αἰῶνας ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Βεσπασιανοῦ ἐπωλεῖτο ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν χειρόγραφον τῆς Ὀδυσσείας τοῦ Ὁμήρου, ὅπερ ὁ κάτοχος αὐτοῦ θέλων νὰ ἀπατήσῃ ἢ ἐκ καυχήσεως παρίστα ὡς

1. Διὰ τούτων δηλοῦται ἡ συνοικία ἔνθα τὰ βιβλιοπωλεῖα.

2. Βιβλιοπῶλαι διάσημοι ἐν Ῥώμῃ.

3. Ἤτοι εἰς πόλιν ἄσημον καὶ ἀπομεμακρυσμένην.

4. Ἐν Ἱσπανίᾳ.

αὐτόγραφον τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλὰ παρατηρῶ ὅτι κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην οὔτε ὁ Ὅμηρος οὔτε οἱ ἥρωές του ἐγνώριζον τὴν χρῆσιν τῆς γραφῆς, τὰ δὲ ὁμηρικὰ ποιήματα ἐπὶ μακρὸν χρόνον διεδόθησαν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἔμειναν ἐμπεπιστευμένα εἰς τὴν μνήμην τῶν ραψῳδῶν, οἵτινες ἀπήγγελλον αὐτὰ ἐπὶ τῶν δημοσίων πλατειῶν ἢ ἐν τοῖς μεγάροις τῶν ἀρχόντων. Οἱ ραψῳδοὶ οὗτοι λοιπὸν ἦσαν κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος οἱονεὶ ζῶντά τινα βιβλία, περικλείοντες ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν τὰς ποιητικὰς παραδόσεις τῆς Ἑλλάδος. Λέγεται δὲ ὅτι λαοί τινες αὐτόχθονες τῆς Ἀμερικῆς εἶχον ὁμοίως ἀνθρώπους ἐπέχοντας τόπον ἀρχείων, ὧν ἡ μνήμη διεφύλασσε πιστῶς μακρὰ τεμάχια ἐν πεζῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ κείμενα ὅλα συνθηκῶν. Ὁμοίως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰνδίᾳ αἱ Βέδαι καὶ μακραὶ ἐπικαὶ διηγήσεις διεδόθησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπὸ μνήμης· ἡ δὲ γνῶσις τῆς γραφῆς δὲν ἀποδεικνύεται ὑπάρχουσα ἐν Ἰνδίᾳ πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Παράδειγμα δὲ τῆς δυνάμεως ταύτης πρὸς ἀπομνημόνευσιν παλαιῶν ποιημάτων ἐπανελήφθη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων καὶ σχεδὸν ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν· τὸ ἐθνικὸν ἔπος τῶν Φινλανδῶν *Καλεβάλα* πρὸ τεσσαράκοντα μόλις ἐτῶν κατεγράφη τὸ πρῶτον· τὰ δὲ ἀποτελοῦντα αὐτὸ ᾄσματα ἀπηγγέλλοντο καὶ ἀπαγγέλλονται ἔτι καὶ νῦν ἐν τοῖς ἀγροῖς ὑπὸ περιοδευόντων ραψῳδῶν, τῶν καλουμένων *Ρουνσήγιας*, ἀπὸ δὲ τοῦ στόματος τούτων συνελέχθησαν αἱ διάφοροι ραψῳδίαι τοῦ ἔπους κατὰ μικρόν.

Ἄλλως δὲ καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους ἡ μνήμη ὑπῆρξέ πως ἀνθάμιλλος τῆς γραφῆς. Παρά τισιν ἀνδράσιν, οἷοι οἱ ὑποκριταὶ καὶ οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος μουσικοί, ἀρκεῖ αὕτη πρὸς πιστὴν διαφύλαξιν κειμένων ἱκανῶς μακρῶν δυναμένων νὰ πληρώσωσιν ἑκατοστύας ὅλας σελίδων. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζαν τοιούτους τινὰς ἄνδρας ἔχοντας τεραστίαν μνήμην· τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Ἀθηναίου Θεμιστοκλέους καὶ ἡ τοῦ Ῥωμαίου ῥήτορος Σενέκα, τοῦ πατρὸς τοῦ ὁμωνύμου φιλοσόφου. Ἐνίοτε δὲ ἡ μνημονικὴ αὕτη τέχνη ἀπέβαινε σχεδὸν δουλικὸν ἐπάγγελμα. Ὁ φιλόσοφος Σενέκας διηγεῖται ἐν τῇ κζ' τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ὅτι Ῥωμαῖός τις, πλούσιος καὶ μωρὸς σχολαστικός, περιεστοιχίζετο ὑπὸ δούλων, ὧν ἕκαστος ἐγνώριζεν ἐκ στήθους ἅπαντα τὰ ἔργα ποιητοῦ τινος ἐπιφανοῦς καὶ ἠδύνατο ἐπὶ τῷ νεύματι τοῦ κυρίου του νὰ ἀπαγγέλλῃ τὸ μὲν ἢ τὸ δὲ ἀπόσπασμα, ἁρμόδιον πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς μετὰ τῶν φίλων ἐκείνου συνδιαλέξεως.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις καὶ Ῥώμῃ βιβλιοπώλας. Οὗτοι παρεῖχον τοῖς ἀγορασταῖς ἀντίγραφα πολλάκις πολυτιμότατα ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις, ἄλλοτε μὲν σπουδαῖα ὡς ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ παπύρου ἢ τῆς περγαμηνῆς, ἄλλοτε δ' ἐκ τῆς πολυτελείας ἢ τῆς κομψότητος τῆς συμπήξεως, ἐνίοτε δ' ἐκ τῆς εὐωδίας τῆς κέδρου ἢ τῆς λειότητος τῆς κυπαρίσσου ἥτις ἀπετέλει τὴν θήκην τοῦ βιβλίου. Ἄλλως δὲ ἤδη κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τὰ βιβλία δὲν εἶχον πάντοτε σχῆμα κυλινδρικόν, ἀλλ' ἦσαν πολλάκις καὶ βιβλία τοῦ τετραπλεύρου σχήματος, ἤτοι κώδικες, δῆλα δὴ τετράδια τοῦ αὐτοῦ μεγέθους συμπηγνύμενα πρὸς ἄλληλα διὰ νήματος ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ περικλειόμενα ἐντὸς δύο σανίδων ἢ τοὐλάχιστον ἐντὸς δύο φύλλων περγαμηνῆς. Ὁ τρόπος οὗτος ἐν τέλει ἐπεκράτησεν ὑπὲρ πάντα ἄλλον, καὶ τὸ τοιοῦτον σχῆμα βιβλίων εἶνε σχεδὸν τὸ μόνον κατὰ τοὺς ἐπερχομένους αἰῶνας.

Ἡ γονιμότης τῶν συγγραφέων, ἰδίως δὲ τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ἐρανιστῶν, ἐν οἷς ἀναφέρεται ὁ γραμματικὸς καὶ ἐρανιστὴς Δίδυμος ὁ Ἀλεξανδρεὺς δημοσιεύσας ἐπὶ Αὐγούστου 3500 τόμους, εἶχε καταστήσει ἤδη ἐνωρὶς ἐπαισθητὴν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλαττώσεως τοῦ μεγέθους καὶ βάρους τῶν βιβλίων, διὰ τῆς χρήσεως γραφῆς μικροτάτης ἐπὶ χάρτου λεπτοτάτου. Οὕτω τῶν ἑκατὸν εἴκοσιν ἑπτὰ βιβλίων ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο ἡ ῥωμαϊκὴ Ἱστορία τοῦ Τίτου Λιβίου ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ποιητοῦ Μαρτιάλι κατὰ τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἔκδοσίς τις οὕτως εἰπεῖν στοιχειόπυκνος, ἴσως ἐν ἑνὶ μόνῳ τόμῳ. Θαυμάσιον δ' εἶνε τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πλινίου, ὅτι ὁ Κικέρων εἶδεν ἔν τινι βιβλιοθήκῃ τὴν Ἰλιάδα ὁλόκληρον, ἥτις ἀπαρτίζεται ἐκ 15,000 στίχων καὶ πλέον, ἐν οὕτως ὀλίγῳ χώρῳ γεγραμμένην, ὥστε τὸ ὅλον χειρόγραφον ἐχώρει ἐντὸς κελύφους καρύου. Καὶ ὅμως μετὰ δεκαεπτὰ αἰῶνας, ἐν τῇ αὐλῇ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', σοφός τις ἑλληνιστής, ὁ Huet, ἐπίσκοπος τῆς Ἀβρίγκας (Avranches) ἀπέδειξεν ἡμέραν τινὰ ὅτι δεδομένης καταλλήλου περγαμηνῆς, διὰ πτεροῦ κόρακος, γινομένης χρήσεως γραφῆς ἐχούσης τὴν λεπτότητα τῆς ἰδικῆς του, ἐλησμόνει δὲ νὰ προσθέσῃ καὶ ὑπαρχόντων ὀφθαλμῶν οἷοι οἱ ἰδικοί του, τὸ θαῦμα τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἐπαναληφθῇ.

Ἀλλὰ τὰ μικροτετεχνημένα καὶ στοιχειόπυκνα βιβλία εἶνε τὸ πολὺ σπανιότητες ὀλίγην ἔχουσαι χρησιμότητα καὶ αἵτινες δεικνύουσι μόνον τὸ τελευταῖον ὅριον τῆς δεξιότητος τῶν βιβλιογράφων. Σπουδαιοτέρα δὲ ἦτο ἡ σημασία τῶν μετ' εἰκόνων ἐκδόσεων, ὡς λέγομεν σήμερον, ἐν αἷς τὸ κείμενον συνωδεύετο ὑπὸ ἱστοριῶν ἢ σχεδίων, ἐνίοτε δὲ ὑπὸ εἰκόνων προσώπων, ἐξετελοῦντο δὲ εἴτε δι' ἀντιγραφῆς κατὰ μίμησιν εἴτε διὰ τῆς ἀτεχνοτέρας μεθόδου τοῦ ἀπιχνογραφήματος.

Βιβλίον τι γεωμετρικὸν ἢ ἀστρονομικὸν δὲν

ἠδύνατο νὰ στερῆται εἰκόνων· βιβλίον τῆς φυσικῆς ἱστορίας εἶχε μεγάλην ἀνάγκην τοιούτων· σύγγραμμά τι γεωγραφικὸν ὀλίγην δὲ εἶχε χρησιμότητα ἄνευ χαρτῶν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βάρρωνος εἶχον προβῆ μέχρι τῆς δημοσιεύσεως βίων συνοδευομένων ὑπὸ τῶν εἰκόνων τῶν ἀνδρῶν, περὶ ὧν ὁ λόγος. Αἱ δύο ἢ τρεῖς εἰκόνες συγγραφέων ἀρχαίων, αἱ διασωθεῖσαι μέχρις ἡμῶν ἐν χειρογράφοις τῶν μέσων αἰώνων, δῆλα δὴ αἱ τῶν ποιητῶν Τερεντίου, Ὁρατίου καὶ Βιργιλίου, ἐμπνέουσιν ἡμῖν τὴν ὑποψίαν ὅτι πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς χαλκογραφίας τοιαύτη τις εἰκονογραφία, καί περ θεωρουμένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὡς *εὐεργετικὴ ἐφεύρεσις* δὲν μετέδωκεν ἡμῖν πιστῶς τὴν ὄψιν τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Αὐθεντικώτεραι δὲ φαίνονται αἱ πολλαὶ λίθιναι ἢ χαλκαῖ προτομαὶ αἱ περισωθεῖσαι ἡμῖν ἀπὸ τὰς ἀρχαιότητος, ὡς καὶ αἱ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν τε καὶ ῥωμαϊκῶν νομισμάτων ἀνάγλυπτοι εἰκόνες.

Ἄλλως δὲ οἱ ἀρχαῖοι, στερούμενοι μεθόδου εὐχεροῦς πρὸς ἀκριβῆ ἀναπαράστασιν πολλῶν ἀντιτύπων γεωγραφικοῦ τινος ἢ τοπογραφικοῦ διαγράμματος, εἶχαν τρόπον ἀρκετὰ πρόχειρον δι' οὗ διευκόλυνον τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἤτοι τὴν ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀπεικόνισιν ἢ χάραξιν αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου χάρτης τῆς ὑφηλίου, σχεδιασθεὶς ἐπὶ τῇ βάσει προεργασιῶν σοφῶν πινακογράφων, ἐκάλυπτε τοὺς τοίχους στοᾶς ἱδρυθείσης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ γαμβροῦ τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ ἐπιφανοῦς Ἀγρίππα. Ποιητής δέ τις τῶν αὐτῶν χρόνων, ὁ Προπέρτιος, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ γεωγραφία ἐδιδάσκετο τῇ βοηθείᾳ χαρτῶν κεχαραγμένων ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν δημοσίων κτιρίων καὶ ἐνίοτε τῶν σχολείων. Ῥωμαϊκόν τι σχολεῖον τῆς ἀρχαίας γαλλικῆς πόλεως Αὐγουστοδούνου (Autun) εἶχε χάρτας τοιούτους, ἐζωγραφημένους ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν δωματίων, ἐν δὲ τοῖς ἐρειπίοις τῆς πόλεως ταύτης εὑρέθησάν τινα λείψανα αὐτῶν.

Ταῦτά μοι ἐνθυμίζουσιν ἓν ἄλλο σπουδαῖον μνημεῖον. Ἐν τῇ νήσῳ Πάρῳ ἥτις εἶνε, ὡς γνωστόν, διάσημος διὰ τὰ ὡραῖα αὐτῆς μάρμαρα, εὑρέθησαν πρὸ διακοσίων ἐτῶν, μεταξὺ τῶν ἐρειπίων σχολείου τινός, πλάκες μαρμάρου περιέχοντος χρονολογικὸν ἀπάνθισμα ἁπάσης τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀπὸ τῆς μυθικῆς βασιλείας τοῦ Κέκροπος ἐν Ἀθήναις (1582) μέχρι τοῦ ἔτους 293 πρὸ Χριστοῦ, ὅτε ἀναμφιλέκτως ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ *Παρίου* τούτου *μαρμάρου*.

Ἐπὶ τῶν τοίχων λοιπὸν τοῦ σχολείου των ἐμάνθανον οἱ παῖδες οὐ μόνον τὴν γεωγραφίαν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς ἱστορίας. Τὰ δὲ λίθινα ταῦτα βιβλία εἶχον τὴν ἀρετὴν νὰ διατηρῶνται ἄνευ σπουδαίας βλάβης ἐπὶ μακρὰ ἔτη μετὰ καὶ τοῦ οἰκοδομήματος, οὗ ἀπετέλουν μέρος.

Ἐνίοτε δ' ἐγίνετο χρῆσις τῶν ἀναγλύφων ὅπως ἑλκύηται ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν. Σώζονται δὲ ἀκόμη μέχρις ἡμῶν πολλὰ τῶν ἀναγλύφων τούτων ἐπὶ λίθου ἢ ἐλέφαντος, ἐπ' αὐτῶν δὲ παριστάνονται αἱ κυριώτατα σκηναὶ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ καὶ σκηναὶ καθ' αὐτὸ ἱστορικαί. Κάτωθεν δ' ἑκάστης παραστάσεως εὑρίσκεται βραχεῖα ἐπιγραφὴ ἑλληνικὴ καὶ ἐνίοτε τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ, παρ' ᾧ οἱ μαθηταὶ ἠδύναντο νὰ εὕρωσι περὶ ἑκάστης ὑποθέσεως διήγησιν ἐκτενεστέραν. Ἀπετέλουν δὲ τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα τρόπον τινὰ ἐνθύμημα ζωηρότατον διὰ τοὺς νεαροὺς μαθητάς.

Ἐν δὲ ταῖς ῥωμαϊκαῖς χώραις εὑρίσκομεν πολλάκις ἡμερολόγια ἐπιγεγραμμένα ἐπὶ λίθων πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ. Ἐπ' ἴσης δὲ ἠδύναντο οἱ πολῖται τῆς Ῥώμης νὰ ἴδωσιν ἐν τῷ Καπιτωλίῳ διάγραμμα τῆς αἰωνίας πόλεως κεχαραγμένον ἐπὶ μαρμάρου, οὗ διεσώθησαν πολλὰ ἀποσπάσματα. *Λ.

ΑΙ ΟΡΧΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΓΡΙΩΝ

Ὅσῳ μείζονα εὐφυΐαν ἀπαιτεῖ μία τέχνη, τοσοῦτον εὐγενεστέρα εἶναι. Οὕτω δ' ἐξεταζομένη ἡ ὀρχηστικὴ τέχνη καταφαίνεται ἀναντιρρήτως ταπεινοτάτη καὶ ἀγριωτάτη. Τὰ στοιχεῖα ταύτης ἀπαντῶσι παρά τισι ζῴοις· διότι ὀρχήσεις ἀληθῶς εἰσὶν αἱ κινήσεις, ἃς τὰ ἄρρενα εἰδῶν τινῶν ποιοῦσι πρὸς κήλησιν καὶ σαγηνείαν τῶν θηλέων. Οἱ ἔρρυθμοι χαιρετισμοὶ τῶν ἀρρένων τρυγόνων καὶ περιστερῶν εἰσὶν ὀρχηστικὰ ἀντικρυς γυμνάσματα.

Ἐν δὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει εἶναι σχεδὸν πάγκοινος ἡ ὄρχησις. Ἔθνη τινὰ παρεισάγουσι τὴν ὄρχησιν εἰς πλείστας περιστάσεις καὶ κατέστησαν ταύτην ποικιλωτάτην· ὅμως τὰ τρία κυριώτατα εἴδη ὀρχήσεως εἰσὶν ἡ θηρευτική, ἡ πολεμικὴ καὶ ἡ ἐρωτικὴ ὄρχησις.

Ἐσχάτη δὲ πασῶν ἐστὶν ἡ θηρευτική, ἥτις περιορίζεται εἰς ἀτεχνοτάτην μίμησιν τῶν κινήσεων καὶ τῆς ἀναγωγῆς τοῦ ζῴου, ὅπερ θηρεύει συνήθως ἡ φυλή. Ὅθεν οἱ Τασμάνιοι καὶ οἱ Αὐστραλοὶ πειρῶνται νὰ μιμηθῶσιν ὀρχηστικῶς τὰς κινήσεις τοῦ καγκουροῦ καὶ τοῦ *ἐμοῦ*, διότι τὴν θήραν καὶ τὴν σύλληψιν τῶν τοιούτων ζῴων θεωροῦσι μέγιστον κατόρθωμα καὶ εὐτύχημα. Ὁμοίως καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οἱ Καμτσαδάλαι ὀρχούμενοι μιμοῦνται τὰς σκιαδς κινήσεις τῆς ἄρκτου. Ἡ δὲ τῶν βουβάλων ὄρχησις, ἣν οἱ Ἐρυθρόδερμοι ὀρχοῦνται μεταμφιαζόμενοι ἀναλόγως τῇ περιστάσει, προηγεῖται τῆς θήρας τοῦ ζῴου τούτου. Ὅμοια παραδείγματα ἐδυνάμεθα νὰ ἀναγράψωμεν ἄπειρα.

Ἐπειδὴ δ' ὁ πόλεμος εἶναι καὶ αὐτὸς εἶδος θήρας, καθ' ἣν ἄνθρωποι θηρεύουσιν ἀνθρώπους, ὑπάρχουσι διὰ τοῦτο καὶ ὀρχήσεις πρὸ τῆς μάχης καὶ μετ' αὐτήν. Αἱ πολεμικαὶ ὀρχήσεις ἀπαντῶσι πολλαχοῦ· τὴν κατωτάτην θέσιν κατέχει ἡ νεοκαληδονική, συνοδευομένη μετ' ᾀσμάτων ἀνθρωποφαγικῶν, τὴν δ' ἀνωτάτην ἡ πυρρίχη.

Ὅσῳ δ' ἀγριώτερα τὰ ἤθη τοσούτῳ συνηθεστέρα καὶ μᾶλλον ἰδιότυπος ἡ πολεμικὴ ὄρχησις. Οἱ νεοκαληδόνιοι προτοῦ νἀπέλθωσιν εἰς μάχην ὠρχοῦντο, διαλεγόμενοι ὡς ἑξῆς μετὰ τῶν ἀρχηγῶν των: «Θὰ προσβάλωμεν τοὺς ἐχθρούς; —Ναί. —Εἶνε δυνατοί; —Ὄχι. —Εἶναι γενναῖοι; —Ὄχι. —Θὰ τοὺς σκοτώσωμεν; —Ναί. —Θὰ τοὺς φάγωμεν; —Ναί.» Ὡς δὲ τὴν θηρευτικήν, οὕτω καὶ τὴν πολεμικὴν ὄρχησιν μόνον ἄνδρες ὀρχοῦνται. Ἡ τῶν Νεοζηλανδῶν μεγίστην ἐνεποίησε πάντοτε ἐντύπωσιν τοῖς εὐρωπαίοις περιηγηταῖς. Ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ οἱ ὀρχησταὶ ἔπαλλον τὰ δόρατα καὶ τὰκόντια αὐτῶν, ἔπλητταν διὰ τῶν *πατοῦ-πατοῦ* φανταστικὸν πολέμιον, προσῳδομένου ἀγρίου τινὸς ᾄσματος· διότι ἐν τῇ ἀρχεγόνῳ ὀρχήσει πάντοτε σχεδὸν συνᾴδονται ᾄσματα ἢ ἐπαυλεῖ μουσική. Εὐνόητον δὲ ὅτι τῶν τοιούτων ὀρχήσεων μόνον ἄνδρες μετέχουσι. Τὸ αὐτὸ εἰρήσθω καὶ περὶ τῶν ποικίλων ὀρχήσεων τῶν ἐρυθροδέρμων, αἵτινες θεωροῦνται ὡς σοβαρὸς τύπος, ἐπισφραγίζων πᾶσαν ἐπίσημον πρᾶξιν τοῦ βίου, οἷαι αἱ συνθῆκαι, ἡ δεξίωσις ξένων, ἡ μάχη, ἡ γέννησις, ὁ θάνατος, ὁ θερισμός, αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὅταν δ' ὀρχῶνται γυναῖκες, εἴτε ἐνώπιον τῶν ἀνδρῶν, εἴτε μετ' αὐτῶν, ἡ ὄρχησις προσλαμβάνει χαρακτῆρα πάντη ἀλλοῖον, συναφὴς οὖσα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς τὰς ἐρωτικὰς σχέσεις· ἐνίοτε μάλιστα καθίσταται ἀκόλαστος. Καθόλου δ' εἰπεῖν τὸν τοιοῦτον χαρακτῆρα προσκτᾶται διὰ τῶν κινήσεων τῶν σκελῶν καὶ τῆς φορτικῆς περιαγωγῆς τῆς ὀσφύος τῶν ὀρχηστρίδων. Ἐν Τογκαταμποῦ, ἐν ταῖς Σανδβίχαις νήσοις, ἐν Ταΐτι, τὰ μάλιστα εὐφρόσυνοι ὑπολαμβάνονται αἱ τοιαῦται γυναικεῖαι ὀρχήσεις. Παραπλήσιαι ὀρχήσεις ἀπανταχοῦ σχεδὸν ἀπαντῶσι, μάλιστα δ' ἐν Μαδαγασκάρ. Ἐν Ἰνδικῇ ἡ λάγνος ὄρχησις κατέστη θρησκευτικὴ τέχνη. Ἐν ἑκάστῃ παγόδᾳ ὑπάρχουσι βαγιαδέραι, ἀσκούμεναι ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας, καὶ μεγάλα κέρδη προσπορίζονται οἱ βραχμᾶνες μισθοῦντες αὐτὰς ἀντὶ ἀδροτάτου τιμήματος εἰς πλουσίους ἰδιώτας. Γνωσταὶ εἶναι καὶ αἱ ἀλμαῖαι τῆς Αἰγύπτου, εἶδος λαϊκῶν βαγιαδερῶν.

Πάντες δ' οἱ μαῦροι τῆς Ἀφρικῆς ἐμμανῶς ἔχουσι πρὸς τὴν ὄρχησιν καὶ ἀμφότερα τὰ γένη φιλοῦσιν ὑπερμέτρως τὴν τοιαύτην διασκέδασιν. Καὶ ἐκεῖ συχνάκις αἱ ὀρχήσεις ἔχουσιν ἀσεμνότατον χαρακτῆρα· ἀλλ' οἱ μαῦροι φαίνονται μᾶλλον ἐπιδιώκοντες τὴν ἡδονὴν τῆς ὑπερμέτρου καὶ ἐρρύθμου κινήσεως. «Ἅμα ἀκούσωσι »τὸν ἦχον τοῦ *τάμ-τάμ*, λέγει ὁ **du Chaillu**, »καὶ μονονουχὶ ἐξίστανται τῶν φρενῶν». Καταλαμβάνονται δὲ ὑπὸ μανίας αὐτόχρημα ὀρχηστικῆς, ἐξ ἧς ἐπιλανθάνονται πρὸς ὥραν πάντων τῶν χαλεπῶν ἐν τῷ βίῳ.

Ὡς εἰκὸς ὁ ἥκιστα ὀρχηστικὸς λαὸς εἶναι ὁ περίφρων καὶ εὔτακτος σινικὸς λαός. Καίπερ τὰ μάλιστα ἀρεσκόμενοι οἱ Σῖναι εἰς σκηνικὰ θεάματα, ὅμως οὐδαμῶς στέργουσι τὰς ὀρχήσεις. Καὶ κατὰ τὰς ἰδέας αὐτῶν ἡ ὄρχησις εἶναι γελοία διασκέδασις, ἐξευτελίζουσα τὸν ἄνθρωπον.

Ἐν κεφαλαίῳ δέ, ἡ ἀναπαράστασις ἀξίων λόγου πράξεων τοῦ βίου διὰ μιμικῶν σχημάτων, ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ζωηρὰ κίνησις μεθ'ὑπορχημάτων, ἢ πρὸς ἦχον μουσικῆς, ἀποτελοῦσι τὸν κύριον χαρακτῆρα τῆς ὀρχήσεως, τῆς ἀνοθεύτου ὀρχήσεως, οἵα ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς ἀρχαιοτύποις μάλιστα ἀνθρώποις, ἐν δὲ ταῖς εὐρωπαϊκαῖς κοινωνίαις παρὰ τῷ ὄχλῳ. Οὐδένα δὲ ποιούμεθα λόγον περὶ τῶν ἐν τοῖς ἡμετέροις θεάτροις παντομίμων ὀρχήσεων ἢ περὶ τῶν ἐν συναναστροφαῖς χορῶν, διότι ταῦτά εἰσι, κατὰ τὸν Ταύλωρ, «ἀποτελέσματα ἐπιβιώσεως» καὶ οὐδὲν πλέον[1].

[Ch. Letourneau]. Πλ.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

— Κάνεις καὶ καμμιὰ φορὰ τὴ προσευχή σου; ἔλεγεν ἡ μικρὰ κυρία M* πρὸς τὸν σύζυγόν της, ὅστις δὲν ὑπέφερεν ὀλίγα ἀπ' αὐτήν.

— Βέβαια, ἀπήντησεν ὁ M*, *μάλιστα* ἀφ' ὅτου σ' ἐνυμφεύθην.

— Αὐτὸ τὸ *μάλιστα* μὲ βάνει εἰς περιέργειαν. Καὶ τί τοῦ ζητῆς τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ὅτου μάλιστα μ' ἔκαμες τὴν τιμὴν νὰ μὲ πάρῃς;

— Ὑπομονήν, ἀπεκρίθη ὁ σύζυγος.

* * *

Ἐκαυχᾶτο ἐνώπιον τοῦ Ἀπελλοῦ ζωγράφος τις ὅτι ζωγραφεῖ πολὺ ταχέως:— Τὸ βλέπω, ἀπεκρίθη ἁπλῶς ὁ Ἀπελλῆς.

* * *

— Πῶς πηγαίνουν τὰ μάτια σου τώρα;

— Ὁ γιατρὸς μοῦ εἶπε πῶς ἄρχισα νὰ βλέπω ὀλίγον καλλίτερα.

* * *

1. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐπιβιώσεως, ἣν ἀναπτύσσει ὁ E. Tylor ἐν τῷ περὶ πρωτογόνου πολιτισμοῦ συγγράμματί του, ἐν πάσῃ ἐποχῇ διατηροῦνται ἀσυνειδήτως λείψανα ἐκλελοιπότων ἐθίμων καὶ ἰδεῶν τῶν παρῳχημένων χρόνων. Ζ. τ. Μ.

Μεταξὺ ποιητοῦ καὶ τυπογράφου.

Ὁ ποιητής. Μὰ ἐπὶ τέλους πότε θὰ τὸ τυπώσετε τὸ ποίημά μου, ἐβαρέθηκα νὰ προσμένω.

Ὁ τυπογράφος. Μὴ βιάζεσαι δὰ τόσον, φίλε μου. Ὁ Ὅμηρος ἐπρόσμενε δυόμισυ χιλιάδες χρόνια ὡς ποὺ νὰ τυπωθοῦν τὰ ἔργα του· καὶ θαρρῶ δὰ πῶς τὸ ποίημά σου δὲν εἶνε σὰν τὴν Ὀδύσσεια καὶ τὴν Ἰλιάδα.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Ἐκ δύο ἀνθρώπων ἀγνώστων, ὧν ὁ μὲν ὁμιλεῖ πολλὰ καὶ καλῶς, ὁ δὲ σιωπᾷ διηνεκῶς, ὁ μᾶλλον ἐπιβλητικὸς εἶνε ὁ δεύτερος. Ὁ μὲν πρῶτος εἶνε βιβλίον ἀνοικτόν, ἐμπόρευμα ἐκτεθειμένον, οὐτινος γνωρίζεις τὴν ἀξίαν καὶ δύνασαι νὰ τὸ ἀπολαύσῃς. Ἀλλ' ὁ σιωπηλὸς εἶνε αἴνιγμα ἀδιάλυτον, κινῶν τὴν περιεργίαν σου· δὲν εἰξεύρεις πόθεν νὰ ἐπιληφθῇς αὐτοῦ, οὔτε πῶς θὰ δεχθῇ τὰς ἰδέας σου· ἐντεῦθεν ἀσκεῖ ἐπὶ σοῦ ἐξουσίαν τινὰ, καὶ σοὶ ἐμπνέει φόβον. Πόσον οἱ μωροί, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε οἱ κενώτεροι καὶ ὀχληρότεροι φλύαροι, θὰ ἐκέρδαινον σιωπῶντες διαρκῶς! Ὅσοι ἐξ αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς νάρκης τῆς διανοίας των, ἀσκοῦσι τὴν ἀρνητικὴν ταύτην ἀρετήν, κατορθοῦσι τέλος νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ὑποκείμενα ἀξιοσέβαστα. Ἡ σιωπὴ εἶνε τὸ ἄριστον περικάλυμμα τῆς ἀμαθίας, ἣν κατορθοῖ πολλάκις νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ὄχλου ὡς σύνεσιν. Ἔπειτα εἶνε σπάνιον τὸ νὰ μετανοήσῃ τις διότι ἐσιώπησεν, ἐνῷ μία μόνη λέξις πολλάκις ἐγένετο αἰτία τῆς δυστυχίας ὅλου βίου, ἢ καὶ ἐνίοτε τῆς ἀπωλείας τῆς ζωῆς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τὸ ἀτμόπλοιον «Σόλων» ἐκ Κοχιγχίνας εἰς Μασσαλίαν ἀφικόμενον, ἐκόμισεν ἓξ ἐλέφαντας, προωρισμένους διὰ τὸ ζωολογικὸν μουσεῖον τοῦ Ἀμβούργου, ἐν τῶν πλουσιωτάτων τῆς Γερμανίας. Οἱ ἐλέφαντες οὗτοι ἔχουσιν ἰνδικὴν τὴν καταγωγὴν καὶ εἰσὶ νέοι ἔτι· ὁ πρεσβύτερος εἶνε δεκαοκταέτης, ὁ δὲ νεώτερος διέτης μόνον. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἀσθενήσας κατὰ τὸν διάπλουν ἔτυχεν ἐκτάκτων ὅλως περιποιήσεων. Ἄλλου τραυματισθέντος τὸν πόδα κατὰ τὴν ἐπιβίβασιν, ἐδέησε νὰ *καλαφατίσωσι* τὴν ἐπιδερμίδα διὰ πίσσης. Οἱ ἐλέφαντες οὗτοι ἐτοποθετήθησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ «Σόλωνος» ἐντὸς κλωβῶν ἐκ ξύλου καὶ ψιάθου κατεσκευασμένων, τοὺς ὁποίους περιεκάλυψαν, ὅσον ἦν δυνατόν, διὰ κλάδων καὶ φύλλων φοινίκων.

Τὰ ἐκ Κολόμβου τῆς Κεϋλάνης, ὅθεν παρελήφθησαν, ἄχρι Μασσαλίας διόδια τῶν ἓξ ἐλεφάντων ἀνῆλθον εἰς 1,800 φρ. ἤτοι 300 φρ. δι' ἕκαστον. Ἰνδός τις παρηκολούθει αὐτοὺς ὡς ὑπηρέτης, εἰς Μασσαλίαν δὲ ἀποβιβασθέντας ὑπεδέξατο ὑπάλληλος τοῦ ζωολογικοῦ μουσείου τοῦ Ἀμβούργου ἐπὶ τούτῳ σταλείς.

Οἱ ἐλέφαντες ἀπεβιβάσθησαν εἰς Ζολιέττην μετὰ τῶν κλωβῶν των δι' ἰσχυροτάτων ἀτμηλάτων γεράνων. Εἶτα δ' ἤχθησαν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν ὅπως ἐκεῖθεν μετενεχθῶσιν εἰς Ἀμβοῦργον. Ὅπως δὲ εἰσαγάγωσιν αὐτοὺς ἐντὸς τῶν βαγονίων, μετεχειρίσθησαν δάλον, κρύψαντες ὑπὸ κλάδους δένδρων τὰς φορτηγίδας ἁμάξας τοῦ σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ, ἐν αἷς ἔκλεισαν αὐτούς.

Ἡ *Πολιτικὴ Ἀνταπόκρισις* ἀφηγεῖται τὸ ἑξῆς ἀστεῖον ἀνέκδοτον, οὗ ἥρως εἶνε ὁ Λαδίσλαος Δομοκός, ὁ μᾶλλον ἀφῃρημένος, ὡς φαίνεται, ἄνθρωπος τῆς Αὐστρο-ουγγρικῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὸν τελευταῖον χορὸν τῆς αὐλῆς, ὁ αὐτοκράτωρ ὑπὸ ἐκλεκτοῦ ὁμίλου περιστοιχούμενος συνδιελέγετο πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ στωμυλίας. Ἐκ τούτων ἦτο καὶ ὁ Λαδίσλαος Δομοκός, ὅστις φοβούμενος μὴ τὸ παροιμιῶδες περὶ τὸ ἀφαιρεῖσθαι ἐλάττωμά του δυσάρεστόν τι τῷ προξενήσῃ ἐπεισόδιον, ἂν ὁ αὐτοκράτωρ ἀποτείνῃ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον, παρηκολούθει μετὰ συντόνου προσοχῆς τὴν συνδιάλεξιν.

Ὁ αὐτοκράτωρ συνδιαλεχθεὶς περὶ θήρας μετά τινος Οὔγγρου μεγιστάνος, νεύει πρὸς τὸν Δομοκόν· οὗτος δὲ προχωρεῖ καὶ ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις ἔτι τῶν τελευταίων λόγων τῆς Α. Μεγαλειότητος, ἀποκρίνεται εἰς τὸν αὐτοκράτορα ἐρωτήσαντα αὐτόν: —«Εἶσθε ἔγγαμος;»— «Ναί, μεγαλειότατε, κάποτε!» Ὁ αὐτοκράτωρ ἐμειδίασε, πρὸς μεγίστην εὐχαρίστησιν τοῦ ἀφῃρημένου Δομοκοῦ, καθελχθέντος ἐκ τῆς φιλόφρονος ὑποδοχῆς τοῦ ἄνακτος αὐτοῦ.

Ἡ στατιστικὴ τῶν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις ἐγκλημάτων παρέχει πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον, διότι ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ ἐκτελοῦνται τοσαῦτα ἐγκλήματα καὶ τοσαῦται θανατώσεις.

Κατὰ τὸ 1882 διεπράχθησαν ἑπτακόσιαι εἴκοσι δολοφονίαι, ὧν αἱ ἑκατὸν τριάκοντα ἐν μόνῃ τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Νέας Ὑόρκης. Οἱ αὐτουργοὶ τῶν ἑκατὸν εἴκοσι πέντε ἐκ τούτων ἔμειναν ἄγνωστοι, καὶ μόνον ἑκατὸν καὶ εἷς ὑπέστησαν τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν δι' ἀποφάσεως τῆς δικαιοσύνης. Τῶν ἄλλων δὲ ἢ ἡ ποινὴ μετεβλήθη, ἢ ἡ ἐκδίκησις ἀνεβλήθη, οὕτω δὲ πιθανὸν ὅτι θ' ἀπαλλαγῶσι τῆς τιμωρίας.

Ἂν ἀναλύσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν θανατωθέντων, βλέπομεν ὅτι ἐκ τούτων μαῦροι, Ἰνδοὶ

καὶ Κινέζοι εἰσὶν ἑξήκοντα δύο, λευκοὶ δὲ τριάκοντα ἐννέα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τριῶν γυναικῶν. Πάντες δὲ οἱ κατάδικοι ἀπηγχονίσθησαν ἐκτὸς τριῶν Ἰνδῶν τουφεκισθέντων.

Ὅπως ἡ πλήρης ἡ θλιβερὰ αὕτη ἀπκρίβωσις, δέον νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰς συνοπτικὰς θανατικὰς ἐκτελέσεις, γινομένας κατὰ τὸν νόμον τὸν καλούμενον Λύντς, δηλαδὴ νόμον τοῦ ἀντιποίνου. Κατὰ τὸ 1882 ἐξετελέσθησαν πεντήκοντα ἑπτὰ τοιαῦται ἐπὶ τριάκοντα τεσσάρων λευκῶν καὶ εἴκοσι τριῶν μαύρων. Ἀλλὰ χάριν δικαιοσύνης πρὸς τοὺς τελευταίους τούτους δέον νὰ εἴπωμεν ὅτι, ἂν ἐν τῇ στατιστικῇ τῶν θανατώσεων βλέπομεν πληθὺν μαύρων δυσανάλογον, τοῦτο δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι διαπράττουσιν ἐγκλήματα περισσότερα τῶν λευκῶν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς κατὰ τοῦ χρώματος αὐτῶν προλήψεως ἡ δικαιοσύνη δείκνυται ἀμείλικτος πρὸς αὐτούς. Συχνάκις μάλιστα ὁ νόμος τοῦ Λύντς ἀποστέλλει εἰς τὸν ἄλλον κόσμον μαύρους πιθανῶς ἀθώους.

Πρὸς τοὺς λευκοὺς ὅμως ἐπικρατεῖ μείζων ἐπιείκεια. Ἐὰν δολοφόνος, ἔχῃ τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὐτυχίαν νὰ φέρῃ λευκὴν ἐπιδερμίδα, οὐδέποτε ὑποβάλλεται εἰς οἷας ὁ μαῦρος βασάνους καὶ κακουχίας, καὶ ἂν ἔτι δὲν δικάζηται κανονικῶς, καὶ ἔτι ἂν ἐνέπεσεν εἰς σπεῖραν πολιτῶν κατὰ τὸν νόμον τοῦ Λύντς συνοπτικῶς δικαζόντων.

***

Ὁ Ῥοβέρτος Ζίφεν, πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας τῆς στατιστικῆς τοῦ Λονδίνου καὶ τμηματάρχης τῆς στατιστικῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς ἐμπορίας, ἐν τινι συνεδριάσει ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος εἶνε καταδεδικασμένον ν' ἀποθάνῃ μετά τινα χρόνον οὐχὶ διὰ τοῦ πυρός, ὡς προφητεύουσιν αἱ Γραφαί, οὐχὶ διὰ τοῦ ὕδατος, ὡς τοῦτο συνέβη ἤδη πλειστάκις, οὔτε διὰ τῆς ἀποψύξεως τῆς γῆς, ὡς διατείνονται γεωλόγοι τινές, ἀλλὰ διὰ τρόπου πάντων φοβερωτάτου—διὰ τῆς πείνης. Τὰ πρὸς συντήρησιν μέσα, κατὰ τὸν Ζίφεν, καθίστανται ὁσημέραι ἀνεπαρκέστερα. Ὁ πληθυσμὸς πολλαπλασιάζεται παντάχοῦ διὰ ταχύτητος ὅλως δυσαναλόγου πρὸς τὰ προϊόντα τῆς γῆς καὶ πάντως θὰ ἐπέλθῃ ἐξάντλησις τούτων ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἡμέρᾳ μὴ ἀπεχούσῃ πολὺ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν, ἐκτὸς ἂν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐπινοήσῃ ἄλλα μέσα ἐκτὸς τῶν γνωστῶν πρὸς μείζονα γονιμοποίησιν τοῦ ἐδάφους.

Ὁ Ζίφεν λαμβάνει ὡς παράδειγμα τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὧν ὁ πληθυσμὸς διπλασιάζεται κατὰ 25 ἔτη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Μετὰ 100 ἔτη ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἄρα θ' ἀνέλθῃ εἰς 800 ἑκατομμύρια. Ἡ αὔξησις αὕτη, ἐπιλέγει ὁ Ζίφεν, δὲν ἔχει ὅμοιον παράδειγμα ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ μέγιστον πολιτικὸν φαινόμενον τοῦ αἰῶνος ἡμῶν. Αἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης δὲν δύνανται τοῦ λοιποῦ νὰ βαυκαλῶνται ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι προωρίσθησαν νὰ διαδραματίζωσι τὸ πρωταγωνιστοῦν πρόσωπον ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ τοῦ κάτω τούτου κόσμου.

Ὁ Ζίφεν λοιπὸν τεκμαίρεται ὅτι ἡ ἐπαύξησις τοῦ πληθυσμοῦ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπισχεθῇ ἐν τῷ προσεχεῖ αἰῶνι, ἐκτὸς ἂν οἱ ἄνθρωποι ἐφεύρωσι μέσον νὰ ἐξάγωσιν ἐκ τοῦ ἐδάφους πολλαπλασίαν τῆς νῦν τροφῆς.

***

Τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον περὶ τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Π. Βράϊλα εὑρίσκομεν ἔν τινι ἀλληλογραφίᾳ τοῦ «Αἰῶνος» ἐκ Λονδίνου:

Ἑσπέραν τινὰ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μετὰ τοῦ ἡμετέρου συμπλωμάτου καὶ τινων ἄλλων ἀπήρχοντο ἐπισήμου συναναστροφῆς. Ὁ πρῶτος, ἀπερχόμενος, περιεβάλλετο τὸ ἐπανωφόριόν του, πρὸς τοῦτο δὲ κατὰ συνήθη φιλόφρονα τύπον συνέδραμεν αὐτῷ ὁ κ. Βράϊλας.

— Ἡ Ἑλλὰς βοηθεῖ τὴν Τουρκίαν, ἔσπευσε νὰ παρατηρήσῃ χαριεντιζόμενος εἰς τῶν παρισταμένων.

— Μάλιστα, ἀπήντησεν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἵνα *ἀπέλθῃ*.

***

Κατά τινα ἐφημερίδα τοῦ Μεξικοῦ ὁ μέγιστος μαργαρίτης τοῦ κόσμου εὑρέθη ἐσχάτως ἐν τῇ κάτω Καλιφορνίᾳ ὑπό τινος δύτου τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου **Gonzalez et Ruffo**. Ὁ μαργαρίτης οὗτος ἔχει τὸ μέγεθος λεμονίου, ἕλκει βάρος 75 καρατίων, καὶ ἔχει μῆκος μὲν ἑνὸς δακτύλου, πλάτος δὲ τριῶν τετάρτων τοῦ δακτύλου. Ὁ πρὸ τῆς εὑρέσεως τούτου μέγιστος τῶν μαργαριτῶν εἶχεν εὑρεθῆ εἰς τὴν αὐτὴν χώραν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν κατοχῆς αὐτῆς, κοσμεῖ δὲ τὸ στέμμα τῆς βασιλίσσης τῆς Ἱσπανίας.

ΥΓΙΕΙΝΗ

Ἡ ἀναπνοή.

Κατὰ τὸν ἰατρὸν **Ward** ἡ ῥὶς εἶνε ὁ μόνος ἀγωγὸς, δι' οὗ πρέπει νὰ διέρχηται ὁ ἀὴρ ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἀναπνοῆς, τὸ δὲ στόμα δέον νὰ ἐπιβοηθῇ εἰς τοῦτο μόνον κατά τινας περιστάσεις, ὡς λ. χ. ἐν καιρῷ δρόμου ταχέος. Ὁ ἀὴρ διερχόμενος διὰ τῶν μυκτήρων θερμαίνεται, ἀποκαθαίρεται καὶ φθάνει ἀβλαβὴς εἰς τὰ λεπτὰ ὄργανα τῆς ἀναπνοῆς· ἐνῷ ἂν εἰσέλθῃ διὰ τοῦ στόματος, ἐκτὸς τοῦ ὅτι φθάνει ψυχρὸς εἰς τοὺς πνεύμονας, φέρει μεθ' ἑαυτοῦ σκόνιν καὶ ἄλλας ὕλας λίαν ἐπιβλαβεῖς.

ΑΘΗΝΗΣΙ. — ΤΥΠΟΙΣ «ΚΟΡΙΝΝΗΣ» ΠΛΑΤΕΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.